

LUNDS
UNIVERSITET

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

FASETTERAD MOSAIK AV EN MYRIAD AV FRAGMENT

**Några internationellt adopterade vuxnas skildringar av personliga förhållanden
till ursprung och identitet**

Författare: Natali Stojanovic Zezovic
Masteruppsats: SOCM04, 30 hp
Höstterminen 2018
Handledare: Malin Åkerström

ABSTRAKT

Författare: Natali Stojanovic Zezovic

Titel: Fasetterad mosaik av en myriad av fragment- Några internationellt adopterade vuxnas skildringar av personliga förhållanden till ursprung och identitet

Masteruppsats: SOCM04, 30 hp

Handledare: Malin Åkerström

Sociologiska institutionen, höstterminen 2018

Syftet med den här uppsatsen är att få en nyanserad och mångtydig förståelse för hur internationellt adopterade vuxna, som är 18 år och äldre, själva förhåller sig till sitt ursprung och ser på sin identitet. Totalt har 16 informanter genom intervjuer och nedskrivna berättelser beskrivit hur de ser på betydelsen av sitt ursprung och hur det faktum att de är adopterade har påverkat deras identitet. Olika teorier inom det interaktionistiska perspektivet har använts för att ge en nyanserad förståelse för hur individers identitet formats socialt och genom individers handlande. De teoretiker som har använts i uppsatsen är bland annat Mead, Berger och Luckmann, Honneth samt Goffman. Resultaten visar att det finns vissa diskrepanser i hur de adopterade vuxna själva och hur de anser att omgivningen identifierar deras etniska identitet. Medan de flesta informanter uppfattar sig främst som svenskar upplevs de ibland av omgivningen som ”adopterade svenskar” eftersom de oftast har utseendeattribut som visar att de inte är etniska svenskar samtidigt som de pratar flytande svenska. Identiteten adopterad blir synlig främst i mötet med sjukvården och skolan men även i mötet med individer med etniskt ursprung från ursprungsländerna. Informanterna har relativt knapp kännedomen om sitt ursprungslands kultur, religion och språk. De namn de fått i ursprungslandet har de flesta adopterade fått behålla och dessa ses oftast av informanterna som betydelsefulla. De flesta har gjort återresor och mer än en tredjedel har funnit sina biologiska familjer. Resorna och sökandet har haft olika betydelse för informanterna. Flera informanter har fått svar på de frågor de burit med sig under hela sin uppväxt och några upplever nu att de efter återresorna fått en komplett identitet. Andra beskriver hur de biologiska familjerna upplevt en försoning eller en förlåtelse då beslutet att adoptera bort ett barn kan ha upplevts som skamfullt och känsligt.

Nyckelord: Internationell adoption, identitet, etnisk identitet, biologiskt ursprung och etnicitet

Antal ord: 22 198

POPULÄRVETENSKAPLIG PRESENTATION

När adopterade framställs i media beskrivs de ofta som en grupp individer som har krackelerade identiteter eftersom de saknar sina biologiska rötter. Även forskning ger en negativ och homogen bild av de adopterade där adopterade ofta tillskrivs psykisk ohälsa, känslor av rotlöshet och sociala problem. Den här uppsatsen visar att internationellt adopterade vuxna är en heterogen grupp med mångfacetterade upplevelser och förhållningssätt till sitt ursprung och sin identitet. Resultatet visar att ursprunget är mer eller mindre viktigt för samtliga adopterade som berättat om sina liv i uppsatsen. Ursprunget blir framförallt aktuellt i samband med känslor av att vara annorlunda och frågor gällande ”vem är jag?” men också i samband med bildandet av egna familjer. De flesta internationellt adopterade i denna uppsats känner sig som svenskar. Några få upplever att de både är svenskar och har etnisk tillhörighet till ursprungslandet. Några har förändrat sitt sätt att se på vilken etnicitet de har. Det tycks delvis bero på om samhörigheten med svenska eller utländska vänner har förändrats. Det tycks också bero på hur synen på invandrare i Sverige har förändrats de senare åren. Flera adopterade berättar att de på senare tid i högre grad har setts som invandrare främst på grund av sitt utseende och då framförallt den mörka hudfärgen.

Det finns situationer där identiteten som adopterad blir synlig framgår det av informationen som de adopterade i denna uppsats ger. Det handlar främst om mötet med olika institutioner som sjukvården och skolan men också möten med etniska grupper från ursprungsländerna. I mötet med auktoriteter saknar de adopterade ibland information: de kan ”komma på” att de är adopterade då de inte kan svara på frågor om sjukdomar i släkten och liknande. I mötet med etniska grupper från ursprungsländerna saknar de både social och kulturell kompetens trots att de ser ”likadana” ut. Här handlar det främst om att behärska ursprungslandets språk och traditioner.

Resultaten visar även att många adopterade har besökt sina ursprungsländer, mer än en tredjedel har funnit sina biologiska rötter och de som ännu inte besökt sina ursprungsländer vill göra det. Att finna sina biologiska rötter har för vissa beskrivits som att få en komplett identitet medan det för andra mer handlat om att få information om sitt ursprung eller att de biologiska familjerna kunnat få ett förlåtande avslut på en händelse i livet. Att besöka ursprungslandet har för alla inneburit en möjlighet att kunna se sig själva i en spegelbild gällande utseende men också ett närmande en ny kultur.

FÖRORD

Ett stort tack riktas till alla som gjort det möjligt för mig att genomföra denna masteruppsats. Utan intervjupersonerna och textförfattarna som delat med sig av sina genuina upplevelser hade detta arbete inte varit möjligt att genomföra. Tillsammans med er har vyer vidgats! Stort tack till er!

Ett speciellt tack riktas till handledaren Malin Åkerström som varit ett stöd genom sina fruktbara idéer och genom att hon delat med sig av sin värdefulla tid.

Natali Stojanovic Zezovic

Lund, den 7 januari 2019

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund: Internationell adoption som samhällsfenomen	2
1.1.1 Historieutvecklingen kring internationell adoption	3
1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Disposition.....	5
2. TIDIGARE FORSKNING	6
2.1 Vad säger forskningen om internationellt adopterade?	6
2.2 Förhållandet till självkänsla och identitet.....	9
3. METOD	11
3.1 Urval	11
3.2 Intervjuer	13
3.2.1 Att vara intervjuare och intervjusituationen	13
3.2.2 Dokumentationsstrategier	15
3.3 Nedskrivna berättelser	16
3.4 Analysarbetet- att plocka isär, plocka fram och plocka ihop	16
3.5 Etiska riktlinjer	18
2.6 Tillvägagångssätt för att hitta litteratur	18
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	19
4.1 Identitet.....	19
4.1.1 Identitet som skjorta eller själ?	20
4.2 Socialisation och grupptillhörighet.....	21
4.2.1 Etnicitet	21
4.2.2 Namn, språk och kultur som identitetsmarkörer	22
4.3 Erkännande och stigma.....	23
5. RESULTAT OCH ANALYS	25
5.1 Bakgrunden till adoptionerna	26
5.2 Barndomen	26
5.3 Skolgången	29

5.4 Vikten av att ha etnisk identitet	31
5.4.1 Synen på självupplevd identitet och etnisk identitet ur andras ögon.....	33
5.5 När identiteten som adopterad blir kännbar	37
5.5.1 Identitetskriser på grund av adoption.....	39
5.6 Kännedom om ursprungslandets kultur, språk och religion.....	40
5.7 Det ursprungliga namnet som identitetsmarkör	43
5.8 Vikten av Facebookgrupper för adopterade	45
5.9 Betydelsen av återresan	46
6. SAMMANFATTANDE SLUTDISKUSSION	51
6.1 Förslag till vidare forskning	54
7. KÄLL OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	55
8. BILAGOR.....	62
Bilaga 1: Presentation av informanterna	62
Bilaga 2: Intervjuguide	64
Bilaga 3: Informationsbrev	66

1. INLEDNING

Likt ett kolonialiserat land startar ens historia först med det nya. Hur ens liv började och såg ut före adoptionen är en mytisk berättelse. Man kanske har ett namn på ett barnhem, ett foto av sig själv som bebis, ett dokument som torrt noterar fakta om hälsotillstånd, vanor och karaktär (Expressen, 2016-10-11).

Nationalitet, familj och namn är bara några delar som utgör vem en individ är, ens identitet. Andra delar kan vara var individen bor eller har bott, vem som har tagit hand om en eller viktiga beslut som har fattats om en. Även det etniska ursprunget, religionen och de språk en individ talar är också delar av identiteten. Sökandet efter en identitet är allmänmänskligt men den har en konkret innebörd för den som är adopterad. Författaren Astrid Trotzig, som kom till Sverige som adoptivbarn från Sydkorea, beskriver fenomenet i boken *Blod är tjockare än vatten*. Hon förklarar:

För den som bortadopterats av okända biologiska föräldrar har frågor som 'Vem är jag?' och 'Vad gör jag här?' dessutom en konkret innebörd. Vem är jag? Följs av När, var, hur är jag född? Av vilka? Varför kom jag just hit, till just den här familjen? (Trotzig, 1996, s. 7-8).

Citaten ovan sammanfattar den komplicerade situation många, men inte alla, adopterade befinner sig i eller har befunnit sig i. Adopterade individer har två uppsättningar av föräldrar, vilket sannolikt innebär känslor av att vara "vald" och "bortvald". Dessutom har de oftast ett annorlunda utseende. Flera forskare menar att adopterade har ett merarbete att göra i sin identitetsbildning då de har fler brott i sin livshistoria, i form av kontinuitetsbrott och separationer i livets början, än landets etniska medborgare eller invandrare (Carlberg-Jareno, 2007). Även massmedia har under senare delen av 90-talet och början av 2000-talet uppmärksammat adopterades situation, främst ur ett perspektiv där det har lyfts fram att adopterade mår psykiskt dåligt.

Själv är jag barnbarn till arbetskraftsinvandrare som kom till Sverige i början på 1970-talet och har under hela min uppväxt fått höra hur de och även olika generationer invandrare (andra - och tredjegerationens) ser samband mellan kännedom om sina rötter (historiska, kulturella, religiösa och biologiska) från ursprungslandet och sin identitet. Jag tillhör alltså gruppen individer som ofta av omgivningen ses som invandrare fastän de saknar den i tiden mer närliggande bakgrund av ursprungslandet och biologiska rötter. En grupp som tydligare

än jag saknar den närliggande bakgrunden är de internationellt adopterade. Jag vill därför i denna uppsats försöka få en nyanserad och mångsidig förståelse av hur några internationellt adopterade förhåller sig till sitt ursprung och sin identitet.

1.1 Bakgrund: Internationella adoptioner som samhällsfenomen

Det finns två typer av adoptioner; nationella och internationella. Nationella adoptioner innebär att barn adopteras bort till adoptivföräldrar inom samma land. Internationella adoptioner innebär att adoptivföräldrarna bor eller är medborgare i ett annat land än det som är barnets ursprungsland. Denna uppsats har fokus, som nämnts inledningsvis, på de internationellt adopterade. I Sverige är internationella adoptioner vanligast (Lindblad, 2004, s. 10). Ibland talar forskare om ”synliga” och ”osynliga” adoptioner vilket kan jämföras med nationella och internationella adoptioner. Dessa benämningar syftar på ifall barn ser ut som barn födda i mottagarlandet eller inte (Lindblad, 2004, s.13 och Cederblad m.fl. 1999, s. 4).

För att förstå vad adoption är måste fenomenet också sättas in i en samhällskontext. Forskare brukar förklara adoption med adoptionstriangeln som består av barnet, de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna och deras relation till varandra (Triseliotis m.fl. 1997, s. 35, Thoburn, 1994, s. 67 och Sorosky m.fl. 1978). Enligt barn- och familjeforskaren Jessica Lindgren kan dock triangeln också förstås på annat sätt eftersom myndigheter också är inblandade. Adoption är därför enligt Lindgren en process ”där olika privata och offentliga aktörer och instanser är delaktiga, och där betydelsen av familj, föräldraskap och ’barnets bästa’ förhandlats” (Lindgren, 2010, s. 14). Samtliga aktörer finns enligt Lindgren i samhälleliga sammanhang som styrs av ”politiska beslut, vetenskapliga perspektiv och kulturella föreställningar om barn, familj och föräldraskap” (ibid).

När det gäller internationell adoption handlar det dessutom om internationella relationer vilket medfört att adoption kommit att diskuteras i termer av politisering, internationalisering och globalisering. Adoptionsforskaren Jesper Saunders förklarar politiseringen med att vissa länder inte fattar beslut om adoption utifrån ”sina principiella ställningstaganden utan istället under press. Internaliseringen handlar om internationella relationer och globalisering om att adoption blivit vanlig över hela världen” (Saunders, 2007, s. 9 f).

1.1.1 Historieutvecklingen kring internationell adoption

År 1917 fick Sverige sin första adoptionslag. Sedan slutet av 1960-talet har närmare 50 000 barn, från 50 olika länder, kommit till Sverige genom internationella adoptioner (Lindgren, 2010, s. 9-10). De internationellt adopterade barnen utgör liksom de nationellt adopterade en procent av svenska barn (Lindblad, 2004, s. 11). De första internationella adoptionerna började som en krisinsats, en humanitär insats eller en form av bistånd. Efter andra världskriget adopterades till exempel europeiska barn av familjer i andra europeiska länder eller USA. När Koreakriget och senare konflikten i Vietnam utvecklades skedde adoptioner av barn från dessa länder (Lindgren, 2010, s. 87-113 och Lindblad, 2004, s. 12).

Sedan 1969 har 47 000 barn adopterats internationellt till Sverige. Anledningen till att internationella adoptioner blev vanliga var att det var brist på svenska barn att adoptera. Först på 1970-talet ökade andelen personer i Sverige men också i andra länder, som ville adoptera internationellt. Detta gjorde att svenska organisationer som förmedlade adoptioner kom att växa under 1980-talet och att det i slutet av 1980-talet infördes ett statligt kostnadsbidrag för adoptioner som finns än idag. År 1969 kom de flesta internationellt adopterade barn från Jugoslavien, Sydkorea, Grekland och Västtyskland (Carlberg-Jareno, 2007, s. 29-35). Under 1970- och 1980-talet adopterades barn till Sverige främst från Asien och Latinamerika. I Sverige handlade det om länderna Sydkorea, Indien, Thailand, Sri Lanka, Indonesien, Colombia och Chile (Lindgren, 2010, s. 87-113 och Lindblad, 2004, s. 12). Även barn från Grekland och Portugal adopterades till Sverige (Lindgren 2010, s. 114-115 och Lindblad, 2004, s. 12). Likaså fortsatte adoptioner av barn från Afrika, främst Etiopien och Somalia. Bakgrunden till dessa adoptioner var dock inte kriser utan här handlade det om strukturella förändringar både i ursprungsländer och mottagarländer. Adoptionerna kom att styras av utbud och efterfrågan. Samtidigt som allt fler människor i industriländerna började bilda familjer senare och välståndet ökade, även gällande de ensamstående, minskade antalet barn för nationella adoptioner. Diskussioner om hur man skulle kontrollera olagliga adoptioner hamnade under denna tid i fokus (Lindgren, 2010, s. 122-123).

Forskning visar att de internationellt adopterade barn som kom från och med 1980-talet och senare kom till Sverige innan tre års ålder. Barn som kom från Europa tenderade att vara lite äldre. Från Kina kom främst flickor medan från de övriga länderna främst pojkar (Carlberg-Jareno, 2007, s. 37). Under 1990-talet ökade adoptioner av barn från östra Europa till Sverige på grund av politiska och sociala omvälvningar, till exempel från Rumänien och Ryssland.

Barn adopterades även från Polen, Ukraina, Estland, Lettland, Litauen, Jugoslavien, Grekland och Västtyskland till Sverige (Lindgren, 2010, s. 120-121 och Carlberg-Jareno, 2007, s. 35). Det var också under denna tid som adoptioner från Kina började, vilket sker än idag (Lindgren, 2010, s. 10f, s. 114 och Carlberg-Jareno, 2007, s. 35).

1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Adoption är en avgörande händelse både för de som adopteras och för de som adopterar. Parallellt har regeringar betydande inverkan på adoptioner, det vill säga vilka regler och lagar som skapas beträffande vilka familjer som får adoptera och vilka rättsliga och socialpolitiska villkor de adopterade kommer att mötas av. Då de adopterade är en heterogen grupp, de kommer från olika ursprungsländer, vid olika tillfällen och med olika erfarenheter, är det viktigt att förstå hur de ser på sin identitet kopplat till adoption. Även om USA är det största mottagarlandet för adopterade barn så har nordiska länder tagit emot flest barn i relation till sina befolkningars storlek. Sverige lyfts i detta sammanhang speciellt ofta upp som det land där internationell adoption tidigt etablerades och blev omfattande. Sverige beskrivs med anledning av detta, tillsammans med USA, som pionjärer på området (Pilotti, 1993, s. 167f).

Syftet med den här uppsatsen är att få en nyanserad och mångtydig förståelse för hur internationellt adopterade vuxna, som är 18 år och äldre, själva förhåller sig till sitt ursprung och ser på sin identitet. För att göra detta har jag på basis av 16 skildringar som informanter givit via intervjuer och nedskrivna berättelser relaterat dessa till tidigare forskning och analyserat mitt empiriska material i relation till några utvalda teorier. De frågeställningar som uppsatsen utgår från handlar om eventuella påverkans- och förändringsprocesser de internationellt adopterade upplevt i samband med deras identitetsutveckling. Följande frågeställningar kommer att behandlas i uppsatsen:

- 1) *Hur definierar de adopterade vuxna själva sin etniska identitet?*
- 2) *I vilka situationer och sammanhang blir "identiteten som adopterad" tydlig?*
- 3) *Vilken betydelse tillskriver de adopterade vuxna sina kunskaper och erfarenheter om sitt ursprung för deras självkänsla och identitet?*

1.3 Avgränsning

Denna uppsats är avgränsad till att handla om identitet som är ett viktigt begrepp inom den sociologiska socialpsykologin där även begrepp som socialisation och social interaktion står i fokus. Jag har avgränsat mig till att samla in material från internationellt adopterade vuxna. Anledningen till att jag valt internationellt adopterade och inte nationellt adopterade är att denna kategori, som jag är medveten om är heterogen, oftast inte har lika stor kännedom om sitt ursprungsland som de som är nationellt adopterade. När det gäller kännedom om sina biologiska rötter har de också större svårigheter att finna dessa eftersom det är svårare att göra släktforskning i främmande länder som inte har lika bra personuppgifter för släktforskning som Sverige har. Anledningen till att jag valt att inrikta mig på vuxna adopterade, dvs. 18 år och äldre, är att jag har velat skaffa mig information från individer som kan tänkas reflektera över sin identitetsutveckling och har haft möjlighet att kunna göra återresor och söka sina biologiska rötter. Informanterna i denna uppsats kommer från tre världsdelar. Anledningen till att jag valt att inte enbart ta en världsdel har varit att jag velat visa olika variationer gällande förhållningsättet till ursprung och identitet bland adopterade oavsett vilken världsdel de kommer ifrån.

1.4 Disposition

Innehållet i denna uppsats presenteras i sex kapitel. I kapitel 1 presenteras inledning, begreppet internationell adoption och historikutvecklingen kring internationell adoption. Likaså presenteras uppsatsens problemformulering, syfte, frågeställningar, avgränsningar samt uppsatsens uppläggning. Det 2:a kapitlet sammanfattar tidigare forskning, nationell som internationell, som behandlar temat internationellt adopterade kopplat till socialisation och faktorer som är betydelsefulla för identiteten. I det 3:e kapitlet beskrivs olika socialpsykologiska teorier om bland annat socialisation och identitet som uppsatsens analys grundar sig på. Även andra discipliners syn på området diskuteras. Kapitel 4 utgörs av en metoddiskussion. Här beskriver jag hur jag gått tillväga när det gäller urval, insamling och analytisk bearbetning av det empiriska materialet. I kapitel 5, som är analysdelen, presenteras och analyseras bland annat informanternas syn på sin socialisation, identitetsutveckling, upplevelser av etnisk identitet samt identiteten som adopterad, kännedom om ursprung (land, språk, kultur, religion, namn), återresor och sökandet av rötter. Här sätts det empiriska materialet in i ett teoretiskt perspektiv. I kapitel 6 ges en resultatsammanfattning, resultat knyts an till frågeställningarna som presenterats inledningsvis och förslag ges på vidare

forskning inom området. I kapitel 7 presenteras käll-och litteraturförteckningen och i kapitel 8 presenteras bilagor som presentation av informanter, intervjuguide och informationsbrev.

2. TIDIGARE FORSKNING

För att kunna förstå hur internationellt adopterade vuxna förhåller sig till sitt ursprung och sin identitet är det viktigt att relatera till tidigare forskning. Forskningsområdet som handlar om adoption är brett, allt från anknytning, uppväxtförhållande (med fokus på språk, lärande och skola), normbrytande beteende, livssituation kopplad till psykisk hälsa och social anpassning och de adopterades ställning på arbetsmarknaden. Jag kommer i detta kapitel att fokusera på forskning kring internationellt adopterade kopplat till socialisation (uppväxtförhållande) och faktorer som är betydelsefulla för identiteten (kännedom om biologiskt ursprung, självkänsla, upplevelser av annorlundahet, exkludering, etnisk tillhörighet med mera). Då det i Sverige och även internationellt finns relativt lite forskning gjord kring adoptioner, som har en sociologisk inriktning, kommer även resultat som utgår från andra discipliner som till exempel psykologi och specialpedagogik, som mer berört temat adoptioner, att återges för att ge en bredare helhet angående internationellt adopterade.

2.1 Vad säger forskningen om internationella adoptioner?

Två ledande holländska adoptionsforskare och psykologer Marinus van Ijzendoorn och Femmie Juffer, som gjort metaanalyser av olika studier från hela världen, skriver i artikeln *Emanuel Miller memorial Lecture 2006: adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development* att adoption har positiva effekter på hur barn med en utsatt tidig barndom utvecklas och att internationellt adopterade har en bra uppväxt och att de inte heller har lägre självförtroende än andra jämnåriga icke adopterade barn (Ijzendoorn-Juffer, 2006, s. 1236). Samtidigt visar andra internationella studier att adopterade har en förhöjd risk, trots små effekter, att utveckla beteendeproblem under tonåren som kriminalitet, våldsamhet, aggressivitet och uppförandestörningar samt att beteendeproblem framförallt är mer utpräglat bland pojkar än flickor (Shaw m.fl, 2002 och Espiritu m.fl, 2001). I antologin *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen*¹ skriver den svenska professorn i social arbete Bo Vinnerljung och psykologen Knut Sundell att det är viktigt att se adoption som en skyddande

¹ Som tar sin utgångspunkt i två tidigare publicerade forskningsöversikter; "Adoption – till vilket pris? Sammanställning av adoptionsforskning" (SOU 2003:43) och "Adoption" (Lindblad, 2004).

faktor istället för en riskfaktor. Samtidigt konstaterar de att ovan nämnda resultat som Ijzendoorn och Juffer visar gällande beteendeproblem delvis stämmer med svensk forskning (Carlberg-Jareno, 2007, s. 14-21). Svenska studier visar också att internationellt adopterade i Sverige löper högre risk för allvarlig psykisk ohälsa under tonåren och i unga vuxna år som har till följd att de adopterade måste läggas in på sjukhus, jämfört med jämnåriga etniska svenskar från socioekonomisk liknande uppväxtbakgrund. Till exempel har 3-4 procent av de internationellt adopterade vårdats på sjukhus med en psykisk diagnos samt 1 procent bland pojkar och 2,3 procent av flickorna har vårdats på sjukhus på grund av självmordsförsök (Carlberg-Jareno, 2007, s. 21). De svenska psykologerna Marianne Cederblad, Börje Höök, Malin Irhammar och Ann-Mari Mercke skriver i artikeln *Mental health in international adoptees as teenagers and young adults. An epidemiological study* (1999) att psykisk hälsa och självbild hos adopterade påverkas framförallt av familje- och kamratrelationer.

Den svenska psykologen Malin Irhammar, som genomfört en enkätundersökning med 181 adopterade tonåringar och deras föräldrar i Sverige, totalt 333 personer, skriver i avhandlingen *Att utforska sitt ursprung. Identitetsformande under adolescensen hos utlandsfödda adopterade. Betydelsen av biologiskt och etniskt ursprung* (1997) att det biologiska ursprunget är viktigt för identitetsutvecklingen både för de som är synligt och osynligt adopterade. Irhammar visar också i avhandlingen att internationellt adopterade tänker på sitt ursprung men att inte alla adopterade är beredda på att söka upp sina biologiska rötter. Enligt Irhammar är tankar på den biologiska familjen ofta förknippade med en psykisk obalans i livet där de adopterade på grund av sin upplevelse av annorlundahet söker sitt ursprung för att kunna se sig själva som en spegelbild och för att kunna "stämna av vem de var i relation till sitt ursprung" (Irhammar, 1997, s. 236). En annan intressant iakttagelse enligt Irhammar är att de internationellt adopterade som tänkt på sitt biologiska ursprung, men inte valt att få mer information, som hon benämner de "inre sökarna", har sämre psykisk hälsa än de som har försökt att ta reda på saker om sitt ursprung. Här handlar det om var femte adopterad. Enligt Irhammar handlar det mycket om rädsla att möta sina biologiska föräldrar men också för att inte kunna hantera verkligheten. Irhammar konstaterar också i sin avhandling att de internationellt adopterade med en svensk självidentitet har bättre psykiskt välbefinnande än de som upplevde att de hade en "icke-svensk" identitet (Irhammar, 1997, s. 241-236f). I en sjuårsuppföljning av samma grupp adopterade som Irhammar genomfört visade det sig att tankar på biologiskt ursprung nu inte var kopplade till dålig självkänsla eftersom motiven för önskan om mer kunskap om den biologiska familjen hade ändrats

mellan studierna. Irhammar skriver att under tonåren sökte de adopterade information för att ”fylla hålen i sin tidigaste levnadshistoria” för att besvara frågan ”vem är jag lik?”. Nu som unga vuxna handlade frågorna mer om genetiska frågor till exempel om sjukdomar. Precis som i första undersökningen hade de som upplevde sig som icke-svenskar även nu lägre självförtroende. Irhammar skriver att anledningen till att fler nu sökte sig till sin etniska identitet handlade om att de av samhället blivit bemötta som invandrare. Detta handlar således enligt Irhammar om att icke-svensk identitet kopplas mer till känslan av att vara annorlunda än till positiv identifikation med födelselandet (SOU 2003:49, s. 58-59).

Den svenska sociologen Malinda Andersson lyfter fram i sin avhandling *Blodets och rötternas logik* (2010) att dessa typer av studier som nämns ovan är exempel på att de adopterade i diskursen om adopterade framställs som att de genom sin bakgrund har en ökad sårbarhet. Andersson skriver: ”Figuren började få genomslag i början av 1960-talet, men var något decennium senare etablerad” (Andersson, 2010, s. 67). Uppkomsten kopplas till de psykologiska och terapeutiska perspektivens allt starkare genomslagskraft. Den svenska forskaren i socialt arbete Elizabeth Martinell Barfoed skriver också i sin avhandling *Berättelser om adoption* (2008) som handlar om den massmediala bilden av adopterade att efterforskning om sin bakgrund eller som man ofta kallar det ”sökandet efter sina rötter” inte direkt kan knytas till adoption ”som problem eller lösning”. Hon skriver att tidigare har sökandet efter rötter kopplats till att adopterade skulle ha problem. Numera är det skriver hon ”närmast som en norm att adopterade och deras adoptivföräldrar ska vara intresserade av den biologiska bakgrunden och landet” (Barfoed, 2008, s. 117). Resorna som de adopterade gör till ursprungsländer har ett eget begrepp och kallas återresor. Barfoed skriver att återresor i massmedia ofta framställs som om de ger svar på frågor av existentiell natur. Men det är inte alltid så skriver Barfoed. Vidare är inte heller alltid ”hem och rötter” det som de adopterade refererar till efter att ha varit i ursprungsländerna. Hem och rötter kan också vara Sverige. Vidare skriver forskare också om paradoxen att adopterade ser annorlunda ut men ändå känner sig hemma i Sverige. Enligt Barfoed framställs dessa skildringar som om att bestämda utseende hör hemma på bestämda platser (Barfoed, 2008, s. 118-119). Enligt Barfoed verkar också synen på ifall adopterade ska eller inte ska söka sina rötter redan ha förutfattade analyser. Hon förklarar:

Att söka sina rötter skulle kunna sägas utmana the clean break version- ett försök från de adopterades sida att knyta ihop ett okänt förflutet med ett känt nu. Att inte söka sina rötter skulle å andra sidan kunna ses som ett sätt att göra motstånd mot the preservation story- att man som adopterad ”tillhör” sitt biologiska ursprung (Barfoed, 2008, s. 120).

2.2 Förhållandet till självkänsla och identitet

Det finns flera amerikanska studier gjorda kring självkänsla och identitet. De flesta studier är dock ofta kopplade till ras. De amerikanska psykologerna Grace Kims, Karen Suyemotos och Castellano Turners studie om amerikanska adopterade koreaners upplevelser av tillhörighet och exkludering visar att adopterade koreaner främst upplevt utanförskap i samband med rasism och i samband med att de blivit jämförda med sina vita familjer. Av studien framkommer att den mest upplevda exkludering har skett under barndomen vilket har lett till att de adopterade koreanerna i studien inte fullt ut har kunnat betrakta sig som amerikaner utan mer kommit att se adoptionen som en identitet. Psykologerna skriver: ”By highlighting their adoptee identity, they also focused on their sense of cultural belonging /.../ and being raised as culturally “American” (sense of cultural belonging to the European Americans)” (Kim-Suyemoto-Turner, 2010, s. 186). De amerikanska forskarna inom socialt arbete Jayashree Mohantys och Christina Newhills (2011) som undersökt adopterades känslor av marginalisering och låg självkänsla, visar till exempel att adoptivföräldrar som socialiserat sina adoptivbarn in i en medvetenhet om rasfördomar och diskriminering bidragit till ett högre psykiskt välbefinnande och starkare självkänsla hos adoptivbarn. Forskarna visar också att de adoptivföräldrar som engagerat sig i rassocialisering, likaså kommunicerat kring adopterade barns etniska arv och kultur vilket förberett de adopterade barnen för hur de ska bemöta en kommande realitet.

Den norska professorn i specialpedagogik Monica Dalen skriver att forskning inom området identitet och adopterade oftast handlar om etnisk identitet kopplat till utseende, kultur och bakgrund, invandrare och flyktingar (Carlberg- Jareno, 2007, s. 108-119). Enligt Dalen är det utseendet hos de adopterade som placerar dem i kategorin ”främlingen” eller ”icke – skandinaviska” (Carlberg-Jareno, 2007, s. 112). Dalen och den norska specialpedagogen Barbro Saeterdal skriver dessutom i boken *Utlandsadoptert ungdom- en ny kulturell kategori?* att internationellt adopterade har en mer accepterande inställning till sin bakgrund än till sitt utseende (Dalen- Saeterdal, 1999). Psykologerna Cederblad, Höök, Irhammar och Mercke (1999) visar också i en studie där 211 adopterade i åldern 13-27 år intervjuats, att de

adopterade har en mer positiv självbild än gruppen svenskar i denna ålder. Samtidigt visar svenska forskarna Vinnerlung och Sundell att flera skandinaviska undersökningar betonar att de adopterade har ”ett sammansatt och komplicerat förhållande till den etniska identiteten” vilket kan bero på att de haft ett mer ”definitivt avbrott i sin livshistoria” än de flesta invandrarungdomar (Carlberg-Jareno, 2007, s. 19). Hur vanlig situationen är saknas dock forskning kring. Forskarna Dalen och Saeterdal (1999) skriver att de internationellt adopterade oftast har ett komplicerat förhållande till andra med utländsk bakgrund. De markerar ofta ett avståndstagande till invandrare för att inte hamna i en minoritetsposition. Den norska socialantropologen Ånund Brottveit definierar kopplingen till utländsk bakgrund som etniskt rollhandikapp som kan medföra att adopterade tar avstånd från sin bakgrund och sitt ursprung (Brottveit, 1999). Dalen skriver att etniciteten för de adopterade är i mångt och mycket kopplad till etnisk självidentifikation och extern identifikation (Carlberg-Jareno, 2007, s. 114). Psykologerna Malin Irhammar och Hans Bengtsson skriver i artikeln *Attachment in a group of adult international adoptees* (2004), att den etniska identiteten är kopplad till en biologisk spegel där de adopterade vill spåra upp sina rötter för att få bekräftat vem de är. Psykologen Irhammar skriver att de adopterades identifikation med sitt etniska ursprung oftast inte är förknippat med god självkänsla. Irhammar menar att när etnisk identitet hotas av rasism och främlingsfientlighet kan dock en högre socialgruppstillhörighet ge ett utbud av andra sociala identiteter att tillgå vilket gör att den etniska identiteten inte blir lika betydelsefull (Irhammar, 1997, s. 241-242).

Forskarna Vinnerlung och Sundell skriver att internationellt adopterade har upplevt kränkningar och diskrimineringar. Hur omfattande erfarenheterna är och hur de har påverkar psykisk hälsa jämfört med jämnåriga invandrarungdomar saknas det dock forskning kring. Dessa erfarenheter kan utgöra risker för normbrytande beteende. Enskilda adopterade som upplever problem av dessa slag skiljer sig dock inte från svenskar konstaterar forskarna (Carlberg- Jareno, 2007, s. 17-19). Forskarna Dalen och Saeterdal visar att de två vanligaste copingstrategier vid kränkningar och diskriminering är ett aktivt utforskande av adoptivstatus, etnisk identitet samt biologisk och kulturell bakgrund eller en nedtoning av betydelsen av den egna genetiska och kulturella bakgrunden. Den första copingstrategin kan leda till en acceptans av den egna livssituationen där man har en ”dubbel etnicitet” och den andra kan leda till en omtolkning av identitetsbegreppet till ”jag är svensk” (Dalen – Saeterdal, 1999). Enligt Brottveit finns ytterligare en copingstrategi som forskare kallar ”de kosmopoliska”. De som följer denna strategi betonar att det centrala är att de är människor, oavsett bakgrund och

ursprung. Här gäller således inte att betona varken det inhemska eller det utländska utan den säregna och unika som människa (Brottveit, 1999).

3. METOD

När man väljer metod väljer man de verktyg som man på bästa sätt införskaffar sig data med för att få svar på frågeställningar och syfte. Med anledning av detta har jag därför använt mig av den kvalitativa metoden, intervjuer och nedskrivna berättelser. Kvalitativ forskning handlar om kontextbundenhet och djup snarare än bredd, generaliserbarhet, överförbarhet och representativitet (Bryman, 2011, s. 366, s. 369). Min intention med denna uppsats har varit att ge olika versioner av hur internationellt adopterade vuxna förhåller sig till sitt ursprung och sin identitet. Urvalet jag gjort är därför givetvis inte representativt för hela den svenska populationen av internationellt adopterade vuxna och representerar heller inte alla förekommande synsätt utan visar en variation i tänkandet. Målet var således att utifrån utsagorna (utifrån intervjuer och nedskrivna berättelser) fånga mångtydighet för att ge en mångfärgad mosaik. Enligt sociologerna Katarina Sjöberg och David Wästerfors sker dock alltid en viss generalisering i kvalitativ forskning. Det forskarna här menar handlar om en analytisk (teoretisk) generalisering i förhållande till teoretiska ramverk och allmängiltiga begrepp ”som är applicerbara på många olika specifika situationer, till exempel som begrepp alienation, socialisation” (Sjöberg-Wästerfors, 2008, s. 131).

3.1 Urval

Totalt har 16 internationella adopterade vuxna (10 män och 6 kvinnor), i åldern 18 upp till 44 år, bosatta i Sverige, fått ge sina skildringar av hur de förhåller sig till sitt ursprung och sin identitet. Informanterna som ingår i denna uppsats har antingen intervjuats eller har själva fått skriva om sina erfarenheter kring utvalda teman. Här har de själva fått välja på vilket sätt de vill ge sina svar, muntligt eller skriftligt. Totalt tolv internationellt adopterade intervjuades, nio män och tre kvinnor. Fyra intervjupersoner är i åldern 18-30 och åtta personer är över 30 år. Fyra personer, tre kvinnor och en man, föredrog att skriva om sina erfarenheter. Dessa är över 35 år gamla. Totalt 14 informanter är adopterade av etniska svenskar och två är adopterade av familjer där antingen den ena eller båda föräldrar inte är etniska svenskar. De internationellt adopterade kommer från tre olika kontinenter; Europa, Sydamerika och Asien. De har adopterats från länderna: Bolivia, Chile, Colombia, Indien, Indonesien, Serbien och Sri Lanka. I bilaga 1 presenteras informanterna.

Jag har använt mig dels av ett snöbollsurval och dels av ett målinriktat urval (eller som vissa forskare kallar det strategiskt urval). Att använda sig av snöbollsmetoden innebär att personer tillfrågas efter intervjutillfället om han eller hon känner en annan intervjuperson som kan dela med sig av sina uppfattningar och upplevelser kring området som undersöks (Hennink-Hutter-Bailey, 2012, s.10 och Trost, 2010, s. 41). Med målinriktat urval menas att man har ett urval som kan svara på aktuella frågeställningar. Här väljs inte personer ut slumpmässigt utan baserat på kunskap var de kan finnas (Bryman, 2011, s. 434). Anledningen till att jag använde mig av två urvalssätt var att snöbollsmetoden som jag började med inte gav mig tillräckligt med informanter men heller inte den mångfald av internationellt adopterade som jag ville finna. Tre personer ingick i mitt snöbollsurval och 13 personer valdes ut via det målinriktade urvalet. Snöbollsurvalet skedde på så sätt att jag började med att intervjua en person som rekommenderade mig till en annan informant och den i sin tur till en annan. Informanterna som hittats via målinriktat urval är medlemmar i olika Facebookgrupper för adopterade från olika länder. Att söka efter adopterade via Facebookgrupper har varit ett tillvägagångssätt som inneburit att informanterna både kan reflektera över sin egen situation men också andra adopterades som de är i kontakt med. För att kunna nå informanter via Facebookgrupper har först administratörer i de olika grupperna kontaktats då enbart adopterade har tillträde till dessa grupper. Administratörerna har agerat det som Bryman benämner ”grindvakter” (Bryman, 2011, s. 144). Administratörerna har givit mig tillträde så att jag via dem kunnat nå ut med information om syftet med min uppsats och att jag söker informanter på olika Facebookgrupper för adopterade. Därefter har informanterna själva tagit kontakt med mig eller via administratörerna som då delgivit deras namn till mig.

Hur många personer som behövs för att kunna ge en nyanserad bild av ett socialt fenomen beror på undersökningens syfte (Kvale-Brinkmann, 2009). Anledningen till att det blev 16 personer totalt har att göra med att jag upplevde att jag hade nått teoretisk mättnad. Metodforskarna Steven Taylor och Robert Bogdan (1984) menar att informationsinsamlingen ska sluta när forskaren når en teoretisk mättnad, d.v.s. när svaren börjar likna varandra eller som metodforskaren Jan Trost kallar det ”lagen om avtagande information eller utbyte” (Trost, 2010, s. 144). Efter insamling av empirisk data från 16 individer hörde jag av mig till övriga intresserade adopterade och meddelade att jag inte behövde fler informanter. Trost pekar på att svaret hur många informanter man ska ha i en kvalitativ uppsats handlar om många omständigheter. Han menar att det viktigaste är att materialet blir hanterligt och att

uppsatsförfattaren mäktar med att ”få en överblick och samtidigt se alla viktiga detaljer som förenar eller som skiljer” (Trost, 2010, s. 143-144).

3.2 Intervjuer

Intervjuer som metod är en konversation där intervjuaren genom att ställa frågor försöker fånga intervjupersoners röster och berättelser utifrån deras tankar och perspektiv. Av forskare definieras intervjun som ”en mot en metod” av datainsamling där diskussioner förs på djupet utifrån specifika ämnen (Hennink-Hutter-Bailey, 2012, s. 109-110). Jag utförde det som metodforskaren Anne Ryen kallar halvstrukturerade (eller som vissa forskare kallar det semistrukturerade) intervjuer med en intervjuguide, med teman och underteman, utan att i detalj formulera frågor och ordningsföljd (Ryen, 2011, s. 46) (se bilaga 2). Anledningen att jag valde att inte ha standardiserade intervjuer, med exakta frågor, har att göra med att jag inte tror att denna typ av intervju hade motiverat intervjupersonerna att dela med sig av sina tankar och sina perspektiv. Denna typ av intervju hade också hindrat användandet av följdfrågor (Trost, 2010, s. 119). Ryen skriver också att graden av förhandstrukturering av intervjuguiden beror på fokus, forskningsfrågor och urvalskriterier. Det finns enligt Ryen nackdelar med både en begränsad förhandsstruktur som kan göra forskaren ”blind” för vad som fångas och när det blir för mycket struktur kan det bidra till låsta interaktioner där forskaren riskerar att dels inte fånga fenomen men också att missförstå dem. Att skapa en intervjuguide är en teknik men den gör dock inte att djupet och närheten i ett samtal fångas om man inte behärskar intervjutekniken (Ryen, 2011, s. 44). De teman jag använde i min intervjuguide var bakgrund, uppväxtförhållande (familj, skola, relationer), identitetsuppfattningen under olika faser i livet (etnisk identitet, identiteten som adopterad, omgivningens syn, utanförskap och annorlundahet), faktorer som kan ha påverkat identitetsuppfattningen (intresse och kännedom om hemlandets kultur, religion och språk, biologiskt namn och medlemskap i Facebookgrupper och föreningar) och intresse för ursprung och återresor.

3.2.1 Att vara intervjuare och intervjusituationen

Intervjuerna som genomfördes under tidsperioden slutet av september månad och mitten av oktober månad år 2018 utfördes ansikte mot ansikte, via telefon eller Skype. Intervjupersonerna bodde spridda över landet och oftast långt bort vilket gjorde att det hade varit kostsamt och tidsödande att åka runt till samtliga för att genomföra intervjuer ansikte mot ansikte. Sex personer intervjuades ansikte mot ansikte då de bodde i samma län eller närliggande län. Enligt metodforskarna Taylor och Bogdan (1984) och Ryen (2011) är platsen

för intervjun väldigt viktig att ta hänsyn till eftersom den kan påverka intervjusituationen och därför som intervjuare bör man finna en plats där intervjupersonerna känner sig trygga och säkra. Enligt Ryen finns också risk att intervjun kan utvecklas till så kallad stolsintervju, det vill säga en intervju av stelare natur på grund av att informanten inte befinner sig i en miljö som är naturlig att förknippa med de erfarenheter och ämnen som intervjun behandlar. Då intervjupersonerna själva hade valt platserna (caféer och bibliotek) upplevde både jag och de platserna som rogivande och trygga. Hade intervjuer genomförts i informanternas hem, hade jag visserligen under intervjun kunnat knyta an till eventuella familjebilder, adoptionspapper eller specifika föremål från intervjupersonernas ursprungsländer, men då ingen ville bli intervjuad i sina hem, tror jag att intervjupersonerna uteslöt dessa platser eftersom hemmiljön hade kunnat bringa fram starka emotionella reaktioner som kanske hade hämmat intervjusvaren.

Att intervju via telefon och Skype visade sig vara ett bra kommunikationssätt för intervjupersonerna att dela sina innersta tankar och känslor. När telefonintervjuer utförs är det inte möjligt att kommunicera via kroppsspråk eller miner, vilket är möjligt när intervjuer genomförs via Skype, vilket är viktigt i en kommunikation, men här upplevde jag att det fanns andra tillvägagångssätt som ändå gjorde intervjuerna djupa. Här handlade det mycket om att jag visade min lyhörd genom att ställa följdfrågor och att jag genom att ge uppmuntrande ord samt peppa med att säga det som metodforskare förslår nämligen ”berätta mer, förklara hur du tänker kring detta för jag vill verkligen förstå” fick igång en nära relation så att intervjuerna utvecklades till ett samtal (Hennink- Hutter- Bailey, 2012, s. 120). Jag anser tillika att samtliga intervjuer, det vill säga även de som inte var telefonintervjuer, förlöpte bra och att intervjupersonerna tycktes känna tillit till mig ju längre intervjuerna pågick då jag fick höra om fler och fler personliga erfarenheter och känslor. Flera av intervjupersonerna berättade att de upplevde att jag var genuint intresserad av deras situation. Jag tror att mycket av detta berodde på att jag som metodforskaren Jan Trost påpekar är viktigt lät mina intervjupersoner veta att jag såg på dem som ”experter på sig själva, sina åsikter, sina beteenden etc” (Trost, 2010, s. 111). Jag upplevde därför att jag och intervjupersonerna fick en nära relation i intervjuerna och mycket av detta tror jag också handlade om att jag berättade att jag själv dels har utländsk bakgrund och därför kunde förstå vissa av deras tankar framförallt kring stigmatisering på grund av utländsk härkomst men också att jag tidigare hade skrivit uppsatser om identitet och hade förkunskap kring detta tema.

Adoption som tema kan uppfattas som känsligt att beröra eller tala om, eftersom de är nära förknippade till det ytterst privata. Enligt sociologen Joakim Thelander finns olika sätt på hur känsliga ämnen bör hanteras i en intervjustudie. Thelander skriver dock att känslighet i ett ämne bör betraktas som potentiellt. Med detta menar Thelander att känslighet inte är ”essentiellt inneboende i själva ämnet utan bör snarare ses som ett resultat av samspelet i den sociala situationen” (Thelander, 2014, s. 125). Med detta menar Thelander att ett ämne görs känsligt under samtals gång. Ytterligare ett metodologiskt problem som Thelander tar upp är att antagandet om att ett ämne är känsligt kan göra att intervjuaren tror att intervjupersoner kommer att vara ovilliga att berätta om vissa saker. Thelander uppger några sätt, utifrån olika metodforskare, på hur man kan hantera känsliga ämnen. För det första ska man respektera intervjupersoner på så sätt att man påtalar för dem att de inte är skyldiga att svara på de frågor de inte vill svara på. Vidare ska man aldrig visa en fördömande attityd till det som intervjupersoner säger (Thelander, 2014, s. 126-127). Detta förfaringssätt har jag använt mig av i intervjusituationen vilket visade sig ge bra effekt då ingen intervjuperson avstod från att svara på någon fråga. Eftersom jag varit medveten om att temat kan upplevas känsligt valde jag dessutom att gå in på de frågor som jag uppfattade som känsliga längre fram i intervjun. På så sätt hade jag redan försökt upprätta en god kontakt innan dessa frågor kom. Jag gjorde också så att när känsliga frågor skulle komma varnade jag intervjupersonen om att jag skulle behöva ställa fler specifika frågor kring detta. Att vara medveten om intervjuareffekten är enligt Thelander viktigt vilket jag håller med om. Man kan som intervjuare själv göra olika ämnen känsliga helt i onödan. Jag upplevde inte just frågorna om eventuell koppling mellan adoption, identitet och utanförskap som känsliga utan min uppfattning gällande känsliga frågor handlade mer om det biologiska ursprunget och sökandet av rötter. Det kan ha att göra med att jag själv uppfattar detta tema som känsligt. Slutligen vill jag tillägga att rollen som intervjuare handlar om fingertoppskänsla för hur frågor ska formuleras men också att se att känsliga teman faktiskt kan vara spännande och intressanta att tala om.

3.2.2 Dokumentationsstrategier

Dokumentationsstrategin som används under intervjuerna har varit ljudupptagningar för att jag skulle kunna fånga ordagranna citat och då jag inte ville att mitt eventuella skrivande skulle bli ett störande moment (Trost, 2010, s. 74). Ljudupptagaren gav mig även fördelen att själv vara mer uppmärksam på miner och emfas vid intervjuerna som skedde ansikte mot ansikte eller via Skype. Samtliga intervjupersoner gav sitt samtycke till att intervjuerna spelades in (även de som blev intervjuade via telefon). Efter varje intervju transkriberade jag

intervjuerna ordagrant. Att transkribera ordagrant var viktigt för att kunna fånga intervjupersonernas egna uttrycksätt. Intervjuerna varade allt från en halvtimme till en timme. Det utskrivna intervjumaterialet uppgår till sammanlagt 124 utskrivna A4 sidor totalt, enkelt radavstånd. Förhandsprat som presentation om vad uppsatsen handlar om, hur jag skulle skydda de intervjuades identitet samt frågor om min bakgrund har dock inte transkriberats.

3.3 Nedskrivna berättelser

Vissa informanter ville hellre skriva än bli intervjuade. Anledningen till att jag använde mig av två disparata material, intervjuer och nedskrivna berättelser, har att göra med att människors berättelserepertoar gällande olika perspektiv på sitt liv kan lockas fram på olika sätt. En viktig fördel med nedskrivna berättelser är att skribenter får möjlighet att avgöra hur mycket de vill skriva, de kan ta paus och hinna reflektera över vad de vill lyfta fram. De kan också både överväga och formulera vilken bild av sig själva som de vill presentera. Det är detta som kallas för ”penntuggareffekten” (Bohman, 1997, s. 261). Det nedskrivna materialet uppgår till totalt 24 utskrivna A4 sidor totalt, enkelt radavstånd. Möjligen hade berättelserna blivit kortare ifall jag inte bett skribenterna att skriva så utförligt som möjligt. Alla skribenter skrev om de teman som fanns i intervjuguiden och som också användes vid intervjuerna (se bilaga 2). Flera av textförfattarna lade dessutom till mer information som för dem var viktig, till exempel massmedias roll i utvecklandet av en negativ syn på de adopterade. Då jag haft möjlighet har jag i något fall återkommit till skribenterna med några ytterligare frågor för att jag tydligare skulle förstå deras nedskrivna svar.

3.4 Analysarbetet- plocka isär, plocka fram och plocka ihop

Enligt metodforskaren Ryen ska analysarbetet med kvalitativt material ”lyfta arbetet högre” och inte bara vara beskrivande (Ryen, 2011, s. 130). Analysarbetet med kvalitativt material har av sociologen Anthony Giddens kallats för ”practical consciousness (Giddens, 1984, s. 373). Det Giddens vill förmedla handlar om att analys, bearbetning och tolkning av kvalitativt material, där det inte alltid finns färdiga analysmodeller, är avhängigt av den enskildes personliga inriktningar och måste därför förklaras för att läsaren ska förstå tillvägagångssättet.

Då jag tankemässigt har behövt arbeta mig in i materialet, bearbetningen och analysen av intervjuerna och berättelserna vilka har skett i flera steg har denna process tagit tid. Att arbeta med kvalitativ analys har flera syften enligt metodforskarna Robin Fejes och Jesper

Thornberg (2015). Det handlar om att analysera ett fenomen mer eller mindre detaljerat men också om att identifiera förutsättningar som skillnader grundar sig i. Etnologen Billy Ehn skriver också att analysen av kvalitativt material ska ”fånga det subjektivistiska och unika” (1992, s. 205).

Sociologerna Jens Rennstam och David Wästerfors skriver i boken *Från stoff till studie* att när kvalitativt material ska analyseras måste det sorteras men de tillägger ”det finns ingen determinism i sättet att sortera utan tvärtom stor öppenhet” (Rennstam-Wästerfors, 2015, s. 67). Enligt sociologerna handlar det om att läsa med glasögon som urskiljer materialets ”beståndsdelar, dess egenheter, dess potential för samhällsvetenskapen” (Rennstam-Wästerfors, 2015 s. 75). Det handlar också om att hitta återkommande innehåll som kan bilda teman, om att urskilja det som ”sticker ut och överraskar”, om att urskilja uttrycksfulla och originella detaljer och att urskilja relationer mellan detaljer (Rennstam-Wästerfors s. 75-87). Samtidigt som sortering är nödvändig skapar det enligt sociologerna många ingångar vilket gör att materialet måste reduceras i flera bemärkelser, bland kategorier men också inom ett urval av kategorier. Jag har sorterat det insamlade empiriska materialet d.v.s. både intervjuerna och de nedskrivna berättelserna efter teman i min intervjuguide, efter de frågeställningar som ställts i uppsatsen, efter likheter och skillnader och efter individuella egenskaper. Även återkommande formuleringar och nyckelord har sökts. Därefter har jag skapat kategorier på basis av beskrivningarna av data. Flera citat har i början hamnat under samma kategorier och nya kategorier av rubriker, nya teman har också kunnat urskiljas. Efter att ha läst materialet ytterligare några gånger utkristalliserades vilka kategorier som kunde slås ihop. Jag har dessutom försökt att analysera intervjumaterialet och de nedskrivna berättelserna, vilket sociologen Ryen rekommenderar, genom att inte enbart ta fasta på endast informanternas egna förklaringar, d.v.s. utan också analyserat dem utifrån olika teorier (Ryen, 2011, s. 132). Analysen har varit som Rennstam och Wästerfors liksom Ryen kallar det induktiv eller som Barney Glaser och Anselm Strauss (1967) kallar det grundad teori. Med detta menas att jag under analysen av det empiriska materialet fått vissa associationer om både teorier och teman (Ryen, 2011, s. 107). Glaser och Strauss förklarar:

Detta innebär att man redan mycket tidigt i processen börjar fundera över vilka teoretiska egenskaper som kategorier kan ha, till exempel vilken typ de tillhör, när de aktiveras eller uppträder, när de saknar relevans, vilka relationer de intar till andra kategorier (Glaser-Strauss, 1967, s. 106).

Citaten som finns i uppsatsen är återgivna tal- och skriftspråk och ingen bearbetning av språket har gjorts. Citaten har också återgivits i det sammanhang de har sagts för att självpresentationen av de adopterade ska bli så autentisk som möjligt.

3.5 Etiska riktlinjer

Enligt Vetenskapsrådet ska fyra forskningsetiska principer följas; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet (anonymitet) och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Jag informerade alla mina informanter om syftet med uppsatsen, vikten av få ta del av de adopterades utsagor, information om vilka villkor som gällde för deras deltagande d.v.s. att deltagandet var frivilligt och att informanterna kunde avbryta sin medverkan utan att behöva ange skäl om de så önskade. Intervjupersonerna informerades muntligt medan de som skrev fick ett informationsbrev (se bilaga 3). Samtliga intervjupersoner gav mig även muntliga samtycken till att intervjuerna spelades in. Vidare utlovade jag anonymitet till alla informanter genom att jag inte skulle ange deras riktiga namn utan använda mig av pseudonymer (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12). För att säkerställa konfidentialitet ytterligare har jag berättat för informanter att allt insamlat material enbart skulle användas för denna uppsats och därefter förstöras. Vidare har jag också frågat om funderingar kring att deras personliga erfarenheter och känslor kom i skrift (Vetenskapsrådet, 2002, s.14). Ingen av informanterna såg detta som en fara tvärtemot tyckte de att det var intressant att de kunde bidra med kunskap och samtliga ville läsa uppsatsen när den blev klar. Att utlova en rapport, eller i detta fall en uppsats, är något som metodforskaren Trost rekommenderar (2010, s. 112).

3.6 Tillvägagångsätt för att hitta litteratur

Jag har hittat litteratur till denna uppsats via sökningar i olika databaser som Libris, LUB-cat, LUB-search samt Google Scholar. När jag sökte efter litteratur gjorde jag det utifrån nyckelorden: internationell adoption, identitet, etnisk identitet, biologiskt ursprung och etnicitet, på svenska och på engelska.

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Teori är en uppsättning begrepp, idéer som kan hänföras till ett fenomen eller uppsättning av fenomen med avsikt att definiera och förklara ett fenomen (Ragin, 1994 och Silverman 2006). För att analysera det empiriska materialet, intervjumaterialet och de nedskrivna berättelserna, har jag bland annat använt mig av teorier om identitet och socialisation av George Herbert Mead (1995) och Peter L. Berger och Thomas Luckmann (1991), teorin om erkännande av socialfilosofen Axel Honneth (2003) och teorin om stigma av Erving Goffman (1963) eftersom jag i denna uppsats velat förstå socialt samspel och identitet. Alla dessa teorier ingår i det sociologiska socialpsykologiska perspektivet som kallas interaktionism som har som mål att ”förstå skeenden och inte förklara eller förutsäga” (Trost-Levin, 2004, s. 13). Enligt det interaktionistiska perspektivet påverkas individers tänkande av samspel med andra människor. Individen varseblir, tolkar budskap, situationer och relationer mellan människor och utvecklar beteenden och känslor. Det är dessa beteenden och känslor som skapar individers sociala verkligheten som forskare inom detta perspektiv försöker förstå (ibid). Ovan nämnda perspektivet, det interaktionistiska, valdes redan vid utformandet av intervjuguiden och teorierna om identitet, socialisation, erkännande, stigma allt eftersom arbetet med intervjuerna och berättelserna framskred, det vill säga då empirin visade sig lämplig för detta. I kapitlet diskuteras även en del andra discipliners syn på området diskuteras.

4.1 Identitet

Att definiera begreppet identitet är svårt eftersom olika forskare har olika syn på hur begreppet kan förklaras. Till exempel skriver sociologen Richard Jenkins i boken *Social identity* (2008) att begreppet talar om vem individen är, vem individen känner sig lik och olik med men handlar också om hur individen själv eller hur andra uppfattar individen. Jenkins menar att identitet inte är något definitivt utan uppstår i en process som handlar om varat och blivandet samt formas av det samhälle som individen lever i. Enligt Jenkins påverkas identiteter av till exempel klass, sexualitet, kön, etnicitet och boendeplatser (Jenkins, 2008, s. 17). Enligt sociologerna Carl-Göran Heidegren och David Wästerfors handlar identitet inom samhällsvetenskaplig forskning framförallt om en människas kvalitativa och personliga identitet, det vill säga vem människan uppfattar att han/hon är genom sociala interaktioner (Heidegren-Wästerfors, 2008, s. 90-93). Vidare betonas att identitetsförändringar sker vid vändpunkter i en individs liv. Vändpunkterna handlar om tillfällena när individer ”tvingas att företa en mönstring av sitt liv, att omvärdera, revidera, betrakta och bedöma på nytt”

(Heidegren-Wästerfors, 2008, s. 94). Enligt sociologerna Anders Lange och Charles Westin handlar identitet om hur individen ser på sig själv, d.v.s. den självdefinierade identiteten och om hur omgivningen ser på individen, d.v.s. den alter-definierade identiteten. Identiteterna påverkar varandra. Enligt sociologerna skapar individen själv den självdefinierade identiteten som påverkar den alter-definierade identiteten. Samtidigt påverkar den alter-definierade identiteten också den självdefinierade. Ju mindre makt olika grupper i omgivningen som individen har kontakt med har desto mindre betydelse har denna alter-definierade identitet för självdefinierade identiteten och tvärtom. I det motsatta fallet kan dessa två identiteter också krocka (Lange-Westin, 1981, s. 205).

4.1.1 Identitet som skjorta eller själ?

Självbilden, det vill säga hur en människa ser på sig själv, är viktig för uppbyggnaden av identiteten. Då självbilden utvecklas i förhållande till omgivningen påverkas den av den. Idag lever vi enligt pedagogen Thomas Ziehe (1987) och sociologen Zygmunt Bauman i en värld där det krävs både flexibilitet och handlingskraft. Enligt Bauman måste individer i ett sådant samhälle ha lösgjorda identiteter för att klara sig. Att låta identiteter "klistra sig fast vid kroppen" blir en belastning (Bauman 1995, s. 123). Att etnologen Gunnar Alsmark ställer frågan "Är identitet skjorta eller själ, något som man 'strategiskt' kan byta 'när det passar', eller något mycket mer sammansatt, kontinuerligt och grundläggande" är inte oviktigt i detta sammanhang (Alsmark, 1997, s. 12). Olika discipliner väljer att se på saken på olika sätt. Medan psykologer mer är inriktade på en total identitet diskuterar sociologer uppsättningar av identiteter (Alsmark, 1997). Det finns även forskare som psykologen Hans Gordon och pedagogen Lennart Grosin (1973) samt pedagogerna Maria Borgström och Katrin Goldstein-Kyaga (2009) som utvecklat mer mångdimensionella sätt att se på identitet. Gordon och Grosin som studerade judar i Stockholm och deras anpassning pekade ut möjligheten att ha en dubbel identitet. Dock såg de denna identitet kopplat till identitetsproblematik både ur individuell och strukturell art, framförallt gällande individers tänkande kring ett vi och de i mötet med två kulturer. Borgström och Goldstein-Kyaga visar på att det i mångkulturella omgivningar skapas en "tredje identitet" som kan ses som positiv då den är gränsöverskridande, föränderlig, omfattade många tillhörigheter och inte grundar sig på ett vi och de tänkande. Även denna identitet kan dock ses som problematisk då den kan leda till känslor av att inte höra hemma någonstans (Borgström-Kyaga, 2009, s. 13).

4.2 Socialisation och grupptillhörighet

Sociologen George Herbert Mead (1995) menar att personlig identitet dels utvecklas genom sociala erfarenheter och dels som ett resultat av sociala strukturer, samhällets normer och kulturella mönster, det vill säga självet blir först till genom social interaktion. I utvecklingen av identiteten interagerar "jaget" och "den andre" varigenom individen skapar ett medvetande till "den andre" (Mead, 1995, s. 109-114). "Jaget" och samhället uppkommer och existerar genom varandra via interaktion och jagutvecklingen påverkas av den "generaliserande andre", d.v.s. som är samhällets attityd, normer, värderingar och regler som individen internaliserar till sina egna (Mead, 1995, s. 120-126). Internaliseringen sker genom att individen genom "rollövertagande" från "signifikanta andra" (betydelsefulla personer i omgivningen som föräldrar, syskon, vänner, lärare) och från "generaliserande andre" ser sig själv genom gruppens ögon och därefter handlar utifrån sin egen uppfattning om vad som är generellt synsätt (Mead, 1995, s. 182-183). Heidegren och Wästerfors skriver: "det mest särskilda och speciella hos människan- hennes själsliv- är beroende av det allmänna och generella. Det räcker inte att samspela med andra för att erhålla ett organiserat inre /.../ man måste också samspela med en föreställning om alla andra" (Heidegren- Wästerfors, 2008, s. 39). I denna process spelar språket men också de människor som individen träffar roll (Mead, 1995, s. 120-126).

Enligt sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckmann ingår alla människor i ett socialt interaktionsnät då de redan vid födseln föds in i en social gemenskap via familjen. Två processer medverkar i skapandet av individers sociala identitet. Den primära socialisationen utgör grunden för den sekundära. I den primära socialisationen internaliserar barn sina föräldrars värld, det vill säga signifikanta andras (familjen och andra betydelsefulla personer) meningar och definitioner blir för individen den enda subjektiva och objektiva verkligheten. Den sekundära socialisationen sker i nya sektorer i livet som skolan eller arbetslivet. Här införlivas den "generaliserande andre", d.v.s. samhällets normer och värden i individens medvetande. Människor socialiseras således genom signifikanta andra och genom institutioner skapade av människor. Genom att internalisera (förstå och ta till sig och göra dem till sina egna) normer, värderingar och beteende lär sig individer att abstrakt utveckla andras specifika roller till generella roller och attityder (Berger-Luckmann, 1991, s. 149-157). Socialisationsprocesser och internalisering lär individer att tänka och bete sig som samhället, det vill säga att bli samhället (Berger-Luckmann, 1991, s. 79). För att verkligheten ska bli självklar måste individer tillhöra en vardagsverklighet som har sammanhållning och

kontinuitet. Eftersom detta enligt Berger och Luckmann är omöjligt framförallt vad gäller institutioner som produceras historiskt, från generation till generation, blir socialisationen aldrig fullkomlig (Berger-Luckmann, 1991, s. 124).

4.2.1 Etnicitet

Enligt sociologen Hanna Wikström skapas etnicitet, det vill säga tillhörighet och ursprung genom sociala relationer, sociala processer och social inläring. Etnisk tillhörighet blir endast meningsfull att tala om när den sätts i relation till andra gruppers etnicitet. Vidare är etnicitet föränderligt och konstrueras aktivt då den är situationsbunden. Wikström skriver: ”Utgångspunkten är också att etnicitet inte är något som styr människors (sätt att handla), utan människorna är själva med och utformar det vi kallar etnicitet i relation till sin omgivning” (Wikström, 2009, s. 14).

Wikström ger exemplet att svenskhet har olika betydelser inom Sverige och utom Sverige. Enligt Wikström kan inte etnicitet förstås utan förståelse för till exempel klass, kön eller ålder. Vidare har etnicitet med kategoriseringarna inkludering och exkludering att göra och bör alltid inkludera en diskussion om makt. Slutligen handlar etnicitet snarare om identifikationer än om en identitet som karakteriseras som något oföränderligt (Wikström, 2009, s. 12-21). Enligt Wikström “accentueras ofta betydelsen av olika tillhörigheter” för migranter där det blir tvång att ta ställning till vem man är vilket kan resultera i hybriditet, det vill säga blandning (Wikström, 2009, s. 64-65). Wikström betonar att flera moderna etnicitetsforskare framhäver det icke essentiella beträffande etnicitet. Detta perspektiv hade emellertid redan sociologen Robert Park som skrev att individer kan ha flera identiteter eftersom identiteter är flytande, relativa och situationsbenägna, vilket blir synligt i ett mångetniskt samhälle med radikala kulturella förändringar där etnicitet delvis kan mista sin betydelse (Park, 1950, s. 46).

4.2.2 Namn, språk och kultur som identitetsmarkör

Namn är betydelsefulla för identiteten ur många aspekter. Enligt sociologen Denis-Constant Martin tillerkänner namn individer både en personlig identitet men ger också en social tillhörighet (Martin, 2000, s. 100-101). Sociologen Jane Pilcher skriver att namn visar tillhörighet till familjen (Pilcher, 2016, s. 1-2). Forskaren i nordiska språk Emilia Aldrin pekar på att namn är kopplat till associationer; associationer till kön, ålder, ursprungskultur men också till individens personlighet och sociala status. Vidare skapar personer som bär samma namn och har samma karaktäristikum en ”namnbild”. På detta sätt blir namn ett attribut som

både påverkar namnbäraren och namnbärarens omgivning (Aldrin, 2011, s. 137). Enligt sociologen Norbert Elias är personliga namn (för och efternamn) symboler för individens unikheter. Namnet kan till och med ses som ett visitkort eftersom namnet ger svar på vem individen är i sina egna ögon men också genom andras (Elias, 1991, s. 84). Även sociologen Berger lyfter namnets betydelse för identiteten genom att skriva att namn erkänner existensen av mänskliga varelser men ger också möjlighet för individer att existera som sociala varelser. Berger skriver följande: "Society gives us names to shield us from nothingness" (Berger, 1963, s. 148). Namn kan ses som en begynnelse av en persons biografi konstaterar pedagogen Jaroslaw Jagiela och sociologen Dorota Gebús eftersom när ett namn tilldelas så föds en identitet med individens livsskript, d.v.s. ett manus för hur individen tänker och handlar (Jagiela och Gebús, 2015, s. 217 - 219).

Enligt Berger och Luckmann är språk viktigt i uppbyggnaden av vardagen och integration av vardagsverkligheten eftersom språk objektifierar den delade erfarenheten mellan människor och gör erfarenheterna tillgängliga till alla inom den språkliga gemenskapen (Berger-Luckmann, 1991, s. 85). Kultur som handlar om kollektiva idéer, värderingar och traditioner är också kopplat till identiteten. Enligt antropologen Ulf Hannerz (1983) internaliseras kulturmönster hos barn som ibland kan vara svåra att ändra trots att nya kulturella mönster lagras efteråt. Enligt etnologen Billy Ehn (1993) lever individer idag i ett samhälle där kulturen är föränderlig i form av att den skapas och återskapas. Samtidigt lever vi enligt Ziehe (1986) i en värld som framförallt under ungdomsåren handlar om kulturell friställning från traditioner.

4.3 Erkännande och stigma

I boken "*Erkännade. Praktiskt filosofiska studier*" (2003) skriver socialfilosofen Axel Honneth om sin teori om flerdimensionellt erkännande, som är influerad av George Herbert Meads interaktionistiska socialpsykologi, framförallt gällande Meads tankar om att erkännande av andra är betydande för identiteten men också för internalisering av andras värderingar av självet (Heidegren, 2009, s. 27). Enligt Honneth måste tre olika former av ömsesidigt erkännande uppnås för att en människa ska kunna utveckla en positiv relation till sig själv. Den första formen av erkännande sker i den privata sfären och är kopplat till de mänskliga primärrelationerna. Här handlar det om *kärlek och om omsorg* som leder till självförtroende. Den andra formen *moralisk respekt* sker i den rättsliga sfären. Här handlar det om att samhället ska erkänna individen som moraliskt tillräckligt subjekt. Här handlar det

om upplevelser av universell likabehandling som ger självrespekt och självaktning. Den tredje och sista formen benämner Honneth som *social uppskattning eller solidaritet*. Här blir individen medveten om att han/hon besitter goda eller värdefulla förmågor för en konkret gemenskap och blir erkänd i sin individualitet. Här uppnår individen egenvärde och social uppskattning (Honneth, 2003, s. 106-107). Baksidan av erkännandet är enligt Honneth kränkningar och missaktning. Här kan kränkningar handla om att individer fråntas tilliten till att de egna behoven har ett värde för andra människor, till exempel misshandel. Kränkningar kan också handla om att en individs moraliska tillräknelighet ifrågasätts till exempel genom svek och bedrägeri som kan förstöra en människas självaktning. Den tredje typen av kränkningar är när en individ görs observant på att individens förmågor inte får ett erkännande till exempel genom brist på respekt eller förödmjukelse. I detta fall skadas individens känsla av att vara socialt betydelsefull i en gemenskap. Kränkningar orsakar enligt Honneth inte enbart personlig skadegörelse utan förstör också individers individuella handlingsförmåga. Att inte bli sedd och att stigmatiseras räknas också som kränkning (Honneth, 2003, s. 99-107).

Sociologen Erving Goffmans teori om stigma beskriver relationer mellan individer och förklarar hur individer upplever sig själva och andra. Enligt Goffman erhåller en individ ett stigma när han/hon divergerar från samhällets normer på ett negativt sätt och får därigenom en karakteriserad egenhet som avvikande. Då betraktas individen som någon som inte är kapabel att av andra vinna fullt socialt erkännande (Goffman, 1963, s.14). Enligt Goffman finns det tre typer av stigma. Den första sortens stigma är fläckar på den *personliga karaktären*. Här handlar det om stigma som uppkommit i samband med att personer betett sig moraliskt otillräckliga. Goffman ger följande exempel; bristande hederlighet, vanföreställningar, onaturlig lidelse, homosexualitet och arbetslöshet. Den andra sortens stigma är *kroppsliga missbildningar*; till exempel fysiskt handikapp. Den tredje sortens stigma handlar om *tribala stambetingande stigma*. Här omfattas ras-, religions- och nationstillhörighet (Goffman, 1963, s. 11-14). Olika stigma syns olika mycket. När ett stigma är synligt benämner Goffman individens situation som misskrediterad. Då är stigma synligt eller känt av andra individer. När stigma inte är synligt benämner Goffman situationen som misskreditabel. I en misskreditabel situation tar individen med ett stigma för givet att hans/hennes stigma varken kan ses av omgivningen eller att omgivningen har kännedom om den. Enligt Goffman kan en stigmatiserad individ erfara båda situationerna i olika sammanhang (Goffman, 1963, s. 57).

Det finns tre olika socialisationsprocesser som de stigmatiserade går igenom enligt Goffman. Två av dessa processer passar in på de adopterades situation. Den första är att de stigmatiserade lär sig och tillägnar sig de "normalas" inställning, den så kallade allmänna bilden. Individerna lär sig att han/hon har ett stigma och är medveten om vilka konsekvenser det bär med sig. Den andra socialisationsprocessen handlar om familjen som skyddar det stigmatiserade barnet omsorgsfullt med hjälp av informationskontroll. Goffman skriver:

Nedsättande uttalande om barnet hindras från att komma in i trolldörren kring det, medan man däremot öppnar dörrarna vid gavel mot andra uppfattningar som folk hyser i världen utanför, alltså sådana som får barnet att betrakta sig själv som en fullt normalt utrustad människa (Goffman, 1963, s. 41).

Att känna att man som individ har ett stigma kan enligt Goffman leda till att man skapar en negativ bild av sig själv eller att man slår vakt om sin privata identitetsföreställning och ser de andra som annorlunda. Den stigmatiserade kan också utforma en informationskontroll genom att inte avslöja sitt stigma för utomstående, det vill säga de som är utanför kretsen "de egna" (familjen) och "de visa" (folk med kunskap om stigmat). Detta kallar Goffman passering (Goffman, 1963, s. 16).

5. RESULTAT OCH ANALYS

Samtliga informanter var relativt unga när de adopterades till Sverige från utlandet. Den yngsta informanten var 23 dagar gammal och den äldsta 2 år gammal när de kom med sina adoptivfamiljer till Sverige. Många av informanterna var inte heller ensamma om att bli adopterade till familjer utan oftast fanns också andra adoptivbarn, från ett adoptivbarn upp till fyra. Totalt 10 informanter hade adopterade syskon, varav sju från samma land som de själva. De främsta orsakerna enligt informanterna till att barn i en och samma familj adopterades från samma länder handlar om praktiska saker som att kötiden för adoption då blev betydligt kortare och att dessa länder på den tiden var de länder som de flesta adopterade från. Även önskemål om att syskon skulle komma från samma länder fanns med i adoptivföräldrars tankar. Endast två av informanterna var de enda barnen i adoptionsfamiljen. Nemanjas adoptivföräldrar som är förstagenerationens arbetskraftsinvandrare från Serbien hade valt att adoptera honom från samma land som de själva kommer ifrån. Samuel från Bolivia levde i en adoptivfamilj som hade ett fosterbarn och som under en tid bodde med familjen, vilket är det närmaste han kom känslan av att ha ett syskon.

5.1 Bakgrunden till adoptionerna

De flesta adoptivföräldrar adopterade för att de inte kunde få barn själva men det fanns också ett fåtal adoptivfamiljer (fyra stycken) som redan hade egna barn när de bestämde sig för att adoptera. Informanter som fått reda på varför de blev bortadopterade berättar att det fanns flera olika orsaker. De vanligaste orsakerna var fattigdom och misär. Fattigdom och misär kunde också vara kombinerad med andra orsaker som att föräldrar inte var gifta. Tim från Colombia berättar att det i hans ursprungsland var ”tabu” att bli gravid utan att vara gift. Jessica från Sri Lanka berättar att i hennes ursprungsland var det tidigare svårt för änkor att gifta om sig om de redan hade barn och framförallt döttrar. Hon tror att detta var anledningen till att hon kom att bli bortadopterad medan hennes biologiska mamma valde att behålla hennes biologiska bror. Då fattigdomen blev för påtaglig försökte mamman även att adoptera bort brodern men lyckades inte. Glenn från Sri Lanka berättar att hans biologiska mamma adopterade bort honom när hennes man, Glenns biologiska pappa, lämnade henne ensam med två barn. För att hon skulle ha råd att låta Glenns andra bror få en skolgång, då hon inte tjänade så mycket, valde hon att adoptera bort Glenn. Glenn berättar:

Så att han biologiska brodern fick gå i skolan och lära sig och få ett jobb men samtidigt är jag jävligt glad över detta för annars hade jag fått leva i den misären eller misären det är fel och säga men i den klass [samhällsklass] som jag tycker är sjuk att någon ska behöva leva i.

Stella från Indien berättar att hon inte vet så mycket om sin biologiska bakgrund. Hon tror att hennes mamma lämnade henne på gatan där hon blev upphittad, togs in på ett barnhem och adopterades. Linnea från Indonesien skriver att hon adopterades bort på grund av att hon var tvilling och då det tidigare i Indonesien fanns en stark tro att det var otursförföljt att få tvillingar.

5.2 Barndomen

Som sociologerna Berger och Luckmann (1991) skriver är det i den primära socialisationen som signifikanta andras meningar och definitioner blir den enda objektiva verkligheten för individen. Det är således de signifikanta andra som skapar individers subjektiva verklighet. Enligt socialfilosofen Honneth (2003) är den första formen för ömsesidigt erkännande viktig för att en människa ska kunna utveckla en positiv relation till sig själv, nämligen upplevelsen av kärlek och omsorg. De flesta informanter berättar att de haft en bra uppväxt hos adoptivfamiljerna. Adoptionerna har liksom forskarna Vinnerljung och Sundell (2007) skriver

snarare varit skyddande faktorer än riskfaktorer. De flesta informanter har också fortfarande bra kontakt med sina adoptivfamiljer. Informanterna berättar också att upplysningen om att de var adopterade inte hölls hemlig av adoptivföräldrarna men tre informanter upplevde att det rådde ett vakuum kring djupare adoptionsfrågor som handlade om själva adoptionen, känslor av att vara adopterad och om de biologiska föräldrarna. Orsakerna till detta, menar de informanter som upplevde att adoptivföräldrarna "dolde saker", kan ha varit att adoptivföräldrarna har känt sig otrygga eller oroliga för konsekvenser av att föra dessa diskussioner eller att de haft svårt att prata känslor. Ingen av adoptivföräldrarna har heller försökt socialisera adoptivbarnen in i en medvetenhet om att diskriminering kan komma att ske som forskarna inom socialt arbete Mohantys och Newhills (2011) betonar är viktigt för psykiskt välbefinnande och stark självkänsla.

Michelle från Bolivia upplever att bilden som människor har främst via massmedia, stigmatiserar gruppen adopterade eftersom massmedia tar fram hur dåligt adopterade mår av att inte få veta mer om sina adoptioner. För Michelles del är det inte alls så. Hon känner sig stabil men önskar dock att hon hade fått mer information om sitt ursprung av sina föräldrar. Hon säger:

Det enda som jag hade önskat det är att mina föräldrar hade varit lite mer öppna även till exempel sagt från början bara att det här är din biologiska mamma och vill du veta någonting så fråga nu liksom /.../ så om de kanske hade varit lite mer öppna så kanske man hade själv varit lite mer nyfiken så aa men så är det ju inte...

Tobias från Bolivia berättar om sin adoptivpappas svårigheter att prata känslor relaterat till adoption. Han berättar om när de gjorde sin första resa tillsammans till Bolivia och Tobias såg en kvinna titta på gatan. Då fick han en känsla av att det kunde varit hans biologiska mamma. Denna känsla förföljde honom när de väl var tillbaka i Sverige, en känsla som Tobias adoptivpappa hade svårt att hantera. Tobias berättar:

Det var många kvällar man vaknade mitt i natten för att man inte kunde sova och storgrät. Min pappa började tröttna och sa sluta! Han tyckte att det var jobbigt att han skulle ta tag i det. Hans pappa var inte heller bra på att prata känslor så att det har gått runt den biologiska kulturen från hans biologiska hem. Man pratar inte om det som är jobbigt.

De flesta informanter berättar att de inte minns exakt när deras föräldrar berättade för dem att de var adopterade. De säger att det kan ha varit någon gång innan de började skolan och en del säger att de alltid vetat om det ända sedan de var riktigt små. Astrid från Chile, Fredrik från Sri Lanka och Nemanja från Serbien förklarar att vetskapen om adoptionen vuxit fram i deras adoptivfamiljer på ett naturligt sätt. På så sätt har informationen om adoptionen avdramatiserats. De berättar:

Det har väl vuxit fram. Det är ingen viss dag där någon berättar för en utan det har vuxit fram om man säger så.. /---/ Det var väl inget nämnvärt konstigt på det viset eftersom jag inte haft någonting annat att jämföra med.. Så då var det inget på det sättet som man reagerade på. (Fredrik)

Det ska inte komma som en chock. Ingen ska behöva komma ihåg ett samtal där man får reda på att man är adopterad. Det ska vara en naturlig del i uppväxten. Som sagt, kärlek och föräldraskap har inget med blodsband att göra. (Astrid)

Jag fick reda på det genom min uppväxt så det inte skulle komma som en chock senare i livet. Så det är bättre då kanske att berätta det genom uppväxten istället för när man är exempelvis 15 eller 20 år. (Nemanja)

Nemanja berättar också att han aldrig ställt några frågor om sin biologiska bakgrund till sina adoptivföräldrar eftersom han aldrig saknat något eller känt behov att få reda på något alls om sin bakgrund. Han säger att han har haft ”den bästa uppväxten” och att han känt sig som biologisk son och adoptivföräldrarna som hans biologiska föräldrar.

Emilia som adopterades från Chile skriver att det var ”lite av bullerbykänsla över hennes barndom” och att hennes adoptivföräldrar berättade för henne att hon var adopterad redan när hon var 2-3 år gammal. Detta gjorde de genom att berätta det som en saga. Emilia förklarar:

Mina föräldrar berättade detta som en saga att jag kom till dom och de hade längtat efter en liten flicka med svart hår. Jag tyckte att det var en så mysig berättelse så jag köpte den rakt av. Funderade aldrig under min uppväxt på att jag var annorlunda.

Benjamin från Colombia och Samuel berättar också att deras adoptivfamiljer avdramatiserade informationen om deras adoption på olika sätt. I Benjamins fall handlade det om att adoptivföräldrarna läste olika anpassade barnböcker om andra adopterade barn för honom. Adoptionen blev på så sätt en naturlig del av hans vardag. Samuels adoptivpappa visade

videofilmer han hade tagit i samband med adoptionen för barnen på Samuels förskola. På så sätt avdramatiserade pappan enligt Samuel det faktum att han var olik de andra barnen vad gällde hudfärg. Emilias, Benjamins och Samuels situation kan ses som ett exempel på det som sociologen Goffman (1963) skriver om, nämligen att familjen fungerar som en ”skyddande kapsel” kring ett stigmatiserat barn. Genom att berätta om adoptionen i form av en saga, berättelser om andra adoptivbarn och filmer för andra lyckades familjerna att få Emilia, Benjamin och Samuel att känna sig som vilka andra barn som helst.

5.3 Skolgången

Socialisation sker enligt sociologen Mead (1995) genom att individer internaliserar från signifikanta andra och från generaliserade andre genom rollövertagande. På så sätt lär sig individer att se sig genom andras ögon och därefter handla utifrån sin egen uppfattning om vad som är generellt synsätt. I tidigare avsnitt beskrevs hur signifikanta andra påverkade utvecklingen av ”jaget” men också identiteten adopterad hos informanterna. I det här avsnittet kommer den sekundära socialisationen, som framförallt kommer att handla om skolgången att belysas. Den sekundära socialisationen handlar om, som Berger och Thomas Luckmann (1991) skriver, att den generaliserade andre i form av olika aktörer blir etablerade i individens medvetande. I denna socialisation lär sig individer, beroende på livsväg, att anta olika roller eller vägar i livet.

De flesta informanter berättar att de hade en bra skolgång. Ingen av informanterna berättar att de, som Vinnerljung och Sundell (2007) skriver, skulle ha haft beteendeproblem kopplade till anpassning i skolan. Enbart någon informant berättar att de gjorde busstreck av mindre allvarlig karaktär. Informanterna hade vidare vänner både i skolan och på fritiden. De flesta hade dock bara etniska svenska vänner och adopterade vänner, medan fåtal hade både etniska svenska vänner och vänner med utländsk bakgrund. Två av informanterna hade främst vänner med utländsk bakgrund. Varifrån vännerna kom var oftast kopplat till var informanterna bodde under sin uppväxt. Flera av informanterna berättar att de bodde i helsvenska områden och enbart hade platsbundna umgängen som framförallt bestod av etniska svenskar och ibland av ytterligare några adopterade. Så var fallet för Benjamin från Colombia. Han berättar att den första person som han lärde känna med utomeuropeisk bakgrund träffade han först på gymnasiet. Under hans uppväxt fanns det visserligen barn med utländsk bakgrund i hans umgängeskrets men då dessa barn var adopterade räknade Benjamin inte dem som barn med utländsk bakgrund. Han förklarar:

Ja men grejen är den jag räknade inte dom som utlänningar för mig så var de svenskar. Asså jag växte upp i ett svenskt område...var det någon utländsk jag kände då var de adopterade eller barn och son till någon diplomat eller något.

Glenn berättar att han under sin uppväxt både hade bott i miljonprogramsområde och i ett område med främst svenskar. Med anledning av detta umgicks han både med ungdomar med utländskt bakgrund och med etniska svenska ungdomar. Nemanja däremot som växt upp i en serbisk familj med starka serbiska värderingar och traditioner berättar att det blev naturligt för honom att hans vänner kom att ha samma etniska serbiska bakgrund som han själv. Att umgås med svenskar var inget reellt alternativ för honom eftersom han menar att svenskar inte skulle förstå hans värderingar som skilde sig från de svenska.

Enligt psykologerna Cederblad, Höök, Irhammar och Mercke (1999) påverkas självbilden av kamratrelationer. Honneth skriver att det måste finnas olika former av erkännande för att en individ ska kunna utveckla en positiv relation till sig själv. En av dem handlar om moralisk respekt och om universell likabehandling som ger självrespekt och självaktning. Av informanternas svar blir det tydligt att några informanter inte har fått uppleva detta i skolan. Dessa informanter har istället fått uppleva baksidan av erkännande, det vill säga det som Honneth kallar kränkningar i form av att bli stigmatiserade (Honneth, 2003). Av informanternas utsagor handlar stigmat om det Goffman benämner tribala stambetingande stigma som omfattar nations- eller rastillhörighet (Goffman, 1963). Några informanter berättar att de blivit mobbade på grund av stereotypa uppfattningar om karaktären hos personer från ett visst land eller för antingen sin hudfärg eller för både och. Både Tim och Tobias berättar att de fått höra förnedrande saker kopplade till sina ursprungsnationaliteter. I Tims fall kom kommentarerna från svenska elever. Han berättar: ”De kom med de här icke så bra kommentarerna att man skulle tillhöra maffia, att man skulle ta droger eller man skulle akta sig från folk som kommer från Sydamerika och speciellt Colombia”. Tobias berättar att han blev retad både av svenska elever och av elever med utländsk bakgrund. Han blev retad både på grund av stereotypa föreställningar men också på grund av sin hudfärg. Tobias berättar:

Det var mest svenskar som mobbade mig men också ibland invandrare. Det vart liksom så här aa kunde man inte spanskan då sa dom ”Du är fan från Bolivia du ska kunna sådant” och fördomar som ”Pocahontas” och aa sånt liksom./.../Jag var ju liten, mörk med glasögon och inte så fysisk man var ju inte så... ja man blev mobbad, det blev man ju. Det var ju liksom på grund av storleken och färgen också. Man passade inte riktigt in liksom...man var ju liksom inte som de andra, man var inte invandrare men man var heller inte svensk.

Att ”passera”, enligt Goffmans (1963) uttryck, som invandrare verkar dock för Tobias även detta vara en komplicerad historia då elever med utländsk bakgrund mobbade honom för att han inte behärskade de koder som gäller för ”invandrare” varav ett var ursprungsspråket.

Enligt forskaren i specialpedagogik Dalen (1999) är det utseendet hos de adopterade som placerar dem i kategorin ”främlingen” eller ”icke skandinaviska”. Flera andra informanter berättar, liksom Tobias, att de också blev mobbade i skolan på grund av sin hudfärg. Stella från Indien blev mobbad på grund av sin hudfärg under nästan hela sin skoltid i grundskolan. Det började i mellanstadiet och pågick högstadiet ut. Stella berättar om hennes dagliga upplevelser av rasifierande bortsortering i skolan:

Asså jag har fått många kommentarer om mitt utseende liksom. Där det har varit rasistiska kommentarer och sånt och jag har även fått en del kommentarer så här att jag borde åka hem till mitt hemland och sånt./... /dag in och dag ut/.../Det var svenska elever på skolan som mobbade mig. De sa massor, till exempel neger och svartjävel.

Jesper från Sri Lanka berättar att han och hans adopterade systers hudfärg alltid varit något som han blivit påmind om under hela sin uppväxt. Han förklarar:

Man har hört sedan man var liten och då ville folk fråga varför är du brun /.../ sen så vet man att idag så dömer folk en utefter hudfärgen. Så möter jag folk som börjar prata och sen så pratar jag ren klockren svenska och så blir de frågande istället.

5.4 Vikten av att ha etnisk identitet

Enligt sociologen Jenkins (2008) är identitet inte något definitivt utan uppstår i en process som handlar om varat och blivandet och formas av det samhälle som individen lever i. Etnisk identitet skapas liksom andra identiteter genom sociala relationer, sociala processer och social inläring. Etniciteten är enligt sociologen Wikström (2009) därtill också föränderlig och konstrueras aktivt då den är situationsbunden. Enligt Vinnerljung och Sundell har forskning

visat att adopterade har ”ett sammansatt och komplicerat förhållande till den etniska identiteten” vilket kan bero på att de haft ett mer ”definitivt avbrott i sin livshistoria” (2007, s. 19).

Bland informanterna råder det delade meningar om vikten för dem av att ha en etnisk identitet. De flesta informanter menar att det inte är viktigt att ha en etnisk identitet. Benjamin berättar att för honom är det inte viktigt med en etnisk identitet då vi lever i ett globaliserat samhälle. För honom är vistelsetiden på geografiska platser det som avgör vilken etnisk identitet han kan anse att han har. Benjamin förklarar: ”Jag tycker att man ska om man flyttar till ett annat land kunna adoptera den identiteten också. Ska jag flytta till exempel till USA ska jag kunna ha den... asså... kunna så småningom ha den identitet också”. Benjamins uttalande visar på det som sociologen Park betonar nämligen att individer kan ha flera identiteter eftersom identiteter är ”flytande, relativa och situationsbenägna” (Park, 1950, s. 46).

Fredrik berättar att han inte ser ”några poänger med att ha en etnisk identitet”. Han säger att han ser sig som svensk, lever i Sverige och följer svenska normer och traditioner och inte har några band till sina gamla kulturella traditioner. Fredriks uttalande visar på att för honom kan etnisk identitet likställas med ”det främmande”. En identitet som med sociologen Baumanns ord annars skulle ”klistra sig fast vid kroppen” och bli en belastning (Bauman, 1995, s. 123). Som sociologerna Lange och Westin (1981) uttrycker det så utvecklas etnisk identitet i en social process mellan individer och omgivningen. För Fredrik och många andra informanter kan icke-fokuseringen på vikten av etnisk identitet därför möjligen handla om att etnicitet i ett mångkulturellt samhälle har mist sin betydelse eller om att det blivit nästintill tabu att tala om och definiera människor utifrån kultur och etnicitet i Sverige. Stella, Emilia och Astrid anser inte heller att den etniska identiteten är viktig utan personligheten är för dem viktigare. Astrid som växt upp med ett annat adopterat syskon och har en man som inte är svensk säger att för henne blir det absurt att prata om etnisk identitet. Även om hon kan se sig som chilensare, sin man som finsk och sina barn som halvchilensare och halvfinnar skriver hon: ”Vi har alltid umgått med många olika människor oavsett ursprung, religion eller sexuell läggning. För mig är människan viktigast, inte var någon kommer ifrån”. Informanternas syn skulle kunna hänföras till socialantropologen Brottveits copingstrategi som han kallar de ”kosmopoliska” där det gäller att varken betona det inhemska eller det utländska utan den säregna och unika som människa (Brottveit, 1999).

Nemanja berättar att han erhållit sin etniska identitet av sina föräldrar. Han säger att vad man känner inför vikten av att ha en etnisk identitet påverkas av hur omgivningen uppfostrar en men att individen ändå är fri att själv välja om han/hon vill bejaka sin etniska identitet. Robin från Chile, Tobias och Michelle anser också att det är viktigt med etnisk identitet. De har dock olika syn på varför de anser detta. Robin menar att etnisk identitet är av vikt för att ”veta varifrån man kommer och varför” och för Tobias handlar det om tillhörighet och att ”känna att man har en plats i livet”. Tobias förklarar att det är detta som gör att han som adopterad känner sig ”väldigt rotlös”. Michelle anger att etnisk identitet för henne är viktig för bevarandet av traditioner.

5.4.1 Synen på självupplevd etnisk identitet och etnisk identitet ur andras ögon

Enligt Lange och Westin handlar identitet både om hur individen ser på sig själv, d.v.s. den självdefinierade identiteten och om hur andra ser på individen, d.v.s. den alter-definierade identiteten (Lange-Westin, 1981). Dessa båda identiteter samspelar och påverkar varandra. Enligt Dalen (2007) är etniciteten för de adopterade i mångt och mycket kopplad till etnisk självidentifikation och extern identifikation. Nedan beskrivs variationen av hur adopterade främst själva men också hur de beskriver att andra ser på deras etniska identitet. Vissa betonar den svenska etniska identiteten, några delad etnisk identitet, andra beskriver förändring och situationsbundenhet kopplat till etnicitet och någon pekar på etnisk tillhörighet till ursprungslandet.

Nästan alla informanter berättar att de känner sig som svenskar och en del även som ”adopterade svenskar”. Anledningarna till att de känner sig så är flera. En del informanter menar att det har att göra med att deras omgivning, familj, vänner uppfostrat dem att se sig själva som svenskar. Linnea säger att hon alltid känt att hon varit svensk även om hon ser asiatisk ut. Att förklara för andra att hon är adopterad menar Linnea inte har behövts. Hon skriver: ”Jag tror det är för att man märker att mina värderingar, förutfattade meningar, hur jag pratar med mera är typiskt svenska”. Simon från Sri Lanka och Stella anser sig också vara svenskar eftersom de kom till Sverige som unga, knappt ett år gamla och har bott hela sitt liv i Sverige. Tim berättar att han känner sig som svensk eftersom han enbart har svenskt medborgarskap:

Jag tror att det hade varit annorlunda ifall jag hade haft kvar mitt colombianska medborgarskap. Då hade jag känt mig mer hemmahörande från Sydamerika. Det enda som jag har kvar och som jag kan associera till att jag är från Sydamerika, det är att jag har valt kvar staden som jag föddes i mitt pass och mitt mellannamn. Det är det enda som är kvar.

Fredrik ser sig också som svensk eftersom hans modersmål är svenska, hans kultur är svensk och han har svensk utbildning. Han menar att han med anledning av detta inte kan identifiera sig på annat sätt än svensk även om han är medveten om att han inte ser ut som ”en infödd svensk” eftersom han inte är ”vit”. Fredrik berättar:

Samtidigt så identifierar jag mig med de vita och inte med invandramänniskorna. /.../ Så jag skulle inte säga att jag är nån mellangrupp. Jag tror att det beror på de sociala banden man har byggt upp. Om man känner sig väldigt utanför så tror jag att man hamnar väldigt mycket emellan.

Glenn berättar att han brukar vara noggrann med att säga att han är adopterad och inte invandrare eftersom han själv inte valt att flytta till Sverige. Han förklarar anledningen på följande sätt:

Asså jag brukar ju säga det, jag är adopterad. En invandrare immigrerar på ett eller annat sätt. Jag flög hit när jag var bebis jag menar det är inte jag som har valt det jag kunde lika gärna hamnat i Finland. Ungefär där är jag.

Samuel berättar även han att han har gjort liknande ställningstagande som Glenn, så när han får frågan var han kommer ifrån svarar han att han är adopterad från Bolivia och inte att han kommer från Bolivia. Att informanterna kopplar adoptionen till sin identitet liknar det som psykologen Kims med flera andra (2011) visar nämligen att adoption kan likställas med kulturell tillhörighet till adoptionslandet.

Vissa informanter berättar att de känner att de har en delad etnisk identitet. De säger att trots känslor av att de är svenskar är ursprungslandet det rätta hemlandet för dem. Robin och Astrid nämner Chile. Robin ser sig som svensk men tillägger att han har ”äran att vara en exotisk chilensare, samt fullblodsindian”. Astrid ser sig också som svensk men tillägger: ”fast född i Chile”. Ingen av informanterna tycks använda uttalandet om en dubbel etnicitet som en copingstrategi orsakad av kränkningar och diskriminering som forskarna Dalen och Saeterdal (1999) skriver är vanligt eller som Gordon och Grosin (1973) menar är kopplat till identitetsproblematik både ur individuell och strukturell art. Här handlar det snarare om att

informerarna såg dubbel etnicitet som något positivt, det vill säga ytterligare en identitet som gjorde dem unika.

Enligt sociologerna Heidegren och Wästerfors (2008) kan identitetsförändringar ske när individer når olika vändpunkter i sina liv. Några informanter berättar om identitetsförändringar när det gäller den etniska identiteten. Benjamin till exempel berättar att han från att ha känt sig ”ganska icke svensk” nu känner sig till hundra procent svensk. Detta blev han medveten om när han bodde utomlands under en period. Han förklarar:

Först då insåg jag att jag alltid känt... under hela min uppväxt har jag känt mig lite icke svensk eller asså inte typisk svensk. Men när jag väl kom till Spanien då kände jag mig så svensk man kan bli och det var små exempel. Till exempel om jag blev irriterad på en sak i Spanien då tänkte jag amen det här händer aldrig i Sverige eller jag saknar det här... Och när jag är utomlands tänker jag alltid ur ett svenskt perspektiv.

Michelle berättar liksom Benjamin att hon som vuxen nu känner sig som svensk men att hon som ung känt sig som bolivian. Det hade mycket att göra med att Michelle som ung umgicks med vänner med utländsk bakgrund. När hon insåg att hon inte hade tillräcklig kunskap om sitt biologiska ursprung som de andra med utländsk bakgrund hade försvann dessa känslor. Michelle förklarar:

Jag hade en period när jag kände så, så då var det viktigt för mig när folk frågade att ja men jag kommer från Bolivia hehe. Men sen så syns det att jag liksom...jag kan ju inte allt och jag kommer inte kunna i heller om jag inte liksom har någon anhörig eller bor där liksom.

Som nämnt tidigare samspelar och påverkar den självidentifierade identiteten och den alter-definierade identiteten med varandra (Lange-Westin, 1981). Ju större makt den grupp som individer möter har, desto större inverkan. Informanterna berättar att det faktum att de är adopterade främst har haft en inkluderande inverkan, det vill säga att de av omgivningen har betraktats som svenskar. Men de tillägger att deras hudfärg, i de fall den är mörk, har fått dem att känna sig annorlunda och i vissa fall exkluderande från gruppen etniska svenskar. Enligt Dalen och Saeterdal (1999) finns det olika copingstrategier när den självupplevda bilden av identiteten inte stämmer med omgivningen till exempel på grund av kränkningar eller diskriminering. Det kan handla om acceptering av adoptivstatus, etnisk identitet samt biologisk och kulturell bakgrund eller en nedtoning av betydelsen av den egna genetiska och

kulturella bakgrunden. Michelle, Jessica, Simon och Emilia berättar att deras utländska utseende gjort att de känt sig annorlunda. Michelle berättar att hon ofta får höra hur ”bra svenska” hon pratar. Då berättar hon, dyker känslor av annorlundahet upp. Hon säger: ”Man kan bli förknippad med ett annat ursprung fastän man kanske inte alls har det liksom”. Jessica berättar att hon först som vuxen börjat inse att hon ser utländsk ut. Enligt henne känns detta utpekande och exkluderande. Jessica förklarar känslan:

Helt plötsligt så vet jag inte riktigt...”vilket är jag?”. Så att svårt att svara på måste jag säga. /.../ Så känner jag ja men här bidrar man också för samhället liksom för att det ska bli bättre och allt det här men ändå tillhör man inte dom som är typiska svenskar. Så då blir jag lite så här ”jaha men vad är jag då om jag inte är det?”. För jag tillhör ju inte Sri Lanka heller för där är jag inte inne i samhället heller. /.../ Det är inte så självklart att man är svensk liksom.

Simon och Emilia har erfarenheter av särbehandling i vardagen, framförallt i offentliga rum som krogar där Simon nekats inträde och där Emilia fått höra ord som tydligt visar att hon inte betraktas som svensk. Emilia skriver att hon på senare tid blivit kallad både ”svartskalle och utlänning av okända orsaker”. Flera av de äldre informanterna som idag är upp mot 40 år berättar att svenskar såg på adoption med en mer positiv inställning för några decennier sedan eftersom adoptioner inte var så vanliga och det då inte fanns den stora andel invandrare som finns idag.

Vissa informanter beskriver att den etniska identiteten kan aktualiseras i vissa situationer. Tobias berättar exempelvis, att han känner sig som svensk vid högtider som midsommar och vid svensk jul. Han säger också att vid VM har han svenska fotbollströjan på och hejar på Sverige men tillägger skämtsamt att han gör detta i och med att Bolivia inte är framstående i någon sport. Vidare känner sig Tobias också svensk när han inser hur bra mörkhyade personer har det i Sverige jämfört med runt om i världen. Tillsammans med sina barn känner Tobias sig dock som bolivian eftersom han gör saker med dem för att de ska kunna ärva den bolivianska kulturen. Tobias förklarar:

Jag försöker lära min dotter mer spanska haha men i och med att jag inte pratade spanska när hon var liten så är det inte så himla... men aa det är viktigt för mig och mina barn att veta istället för att göra julsinka så gör jag piroger och när det är Bolivias nationaldag gör jag en tårta med Bolivias färger då och försöker hålla koll på vilka högtider det finns.

Tobias berättelse om hur den etniska identiteten blir synlig i olika situationer och sammanhang visar att den etniska identiteten är föränderlig. Detta betonas av pedagogen Ziehe (1986) och sociologen Bauman (1995) som menar att vi lever i en värld där det krävs både flexibilitet och handlingskraft för att hitta oss själva.

Slutligen kan en etnisk identitet vara starkt kopplad till ursprungslandets. Nemanja som adopterades av serbiska adoptivföräldrar menar till exempel att hans etniska identitet är serb. Han förklarar: ”Jag känner mig som serb för jag är uppvuxen på ett serbiskt sätt och med serbiskt tänkande och umgåtts med juggar då, jugoslaver, så det har blivit så”. Nemanja anser även att det faktum att hans adoptivföräldrar också kommer från samma land som han själv har stärkt hans känsla av att känna sig som etnisk serb. Han säger: ”Ja att man har blivit lärd på det sättet också och att man känner sig att man trivs mest så”.

5.5. När identiteten som adopterad blir kännbar

Är adopterad bara ett ord eller är det en spegelbild av ens identitet, identiteten adopterad? Som nämnts tidigare är självbilden viktig för uppbyggnaden av identiteten. Samtidigt då självbilden utvecklas i förhållande till omgivningen så påverkas den också av den. Många informanter berättar som nämnts i förra avsnittet att de i många situationer känt att de haft identiteten adopterade. Någon säger också att denna identitet inte kan likställas med etnisk identitet. Fredrik förklarar att identiteten adopterad innehas av en heterogen grupp svenskar, som inte liknar etniska svenskar till utseende och inte heller gruppen invandrare som har sina olika levande språk och kulturer. Fredrik förklarar:

Om du tänker på finlandssvenskar exempelvis. De är en ganska homogen grupp, vad jag tänker är att de har kanske en mer samhörighet. De talar sitt finska språk, har sina kulturer och finns några högtider som de firar här och det är klart att de har en mer etnisk kultur i sig snarare än vad vi har som är adopterade.

Fredriks definition av vad identiteten som adopterad innehåller kan tolkas som pedagogerna Borgström och Goldstein-Kyaga skriver nämligen att det i mångkulturella omgivningar skapas en tredje identitet som är gränsöverskridande, föränderlig, omfattar många tillhörigheter och inte grundar sig på ett vi och dem tänkande (Borgström- Godstein-Kyaga, 2009). Fredriks uttalande pekar också på det som Wikström skriver nämligen det faktum att

inte tillhöra varken det ena eller det andra eller att man identifierar sig med innehavande av olika tillhörigheter i samtida västerländska samhällen (Wikström, 2009).

För de andra informanterna aktualiseras identiteten som adopterad i situationer när de har kontakt med vården. Glenn, Astrid, Linnea, Jessica och Tim berättar att identiteten som adopterad för dem blev synlig inom vården. Här handlade det främst om att de som adopterade inte kunde informera läkare ifall det fanns allergier eller ärftliga sjukdomar i släkten. Tim berättar:

Till exempel när jag var yngre kunde jag ha perioder där jag hade ihållande huvudvärk /.../ och varje gång jag kom till läkaren /.../ då sa de så här ”ja men har din mamma och pappa migrän för det kan ju vara ärftligt” /.../och då sa jag: ”Jag vet inte det här är inte mina biologiska föräldrar, jag vet inte någonting om mina riktiga föräldrar, om de är sjuka eller har varit sjuka eller om de bär på något”.

För Benjamins del har identiteten adopterad blivit tydlig i mötet med etniska colombianer. Benjamin förklarar: ”Sen började vi prata med varandra på spanska och de kände och kunde höra att jag inte var därifrån. Asså jag kände mig adopterad”. Michelle berättar att hon kände av identiteten adopterad när hon var yngre och ville vara bolivian men insåg att hon inte hade de rötter som behövdes avseende traditioner och kultur för att kunna känna sig som riktig bolivian.

Tobias berättar att identiteten adopterad blir påtaglig när han presenterar sig för svenskar och de undrar hur det kommer sig att han pratar bra svenska. Linnea skriver att hennes identitet som adopterad blev synlig för henne själv först när hon och hennes biologiska syster hittade varandra efter det att båda hade bott i Sverige under en längre tid. Under den perioden och ett par år framåt kände Linnea sig som adopterad. Hon skriver att det antagligen hade att göra med att det aktualiserades då och för att det blev fokus på det i media.

Robin berättar att han främst upplevt identiteten adopterad vid skolavslutningar och vid släkträffar trots att han alltid varit välkommen. Det var i dessa sammanhang som han blev mest medveten om att han inte ser ut som sina föräldrar vad gäller hudfärg. Astrid berättar att identiteten adopterad för hennes del blev synlig i skolan när de fick som uppgift att släktforska. Hon berättar att hon kände sig vilsen tills hon insåg att det var hennes adoptivfamilj hon skulle söka på eftersom hon inte kände till sina biologiska föräldrar.

Flera av informanterna visar på att igenkännandet av identiteten som adopterad har fått dem att bli mer ödmjuka, uppskatta det de har i livet mer än etniska svenskar som tar saker för givet och för att förstå utanförskap. Samtidigt som identiteten adopterad främst blir synlig inom vården och i skolan finns här en paradox då informanterna nämner att det är just inom dessa branscher som de söker sig till och många arbetar i. Anledningen är enligt informanterna att de som adopterade känner behov av att hjälpa andra, liksom de själva som adopterade blivit omhändertagna.

5.5.1 Identitetskriser på grund av adoption

Enligt psykologen Irhammar (1997) är biologiska ursprunget viktigt för identitetsutvecklingen. Irhammar pekar också på att tankar på den biologiska familjen ofta förknippade med en psykisk obalans i livet där adopterade känner av annorlundahet och söker sitt ursprung för att kunna se sig själva som en spegelbild. De flesta informanter i denna uppsats berättar att de inte har haft stora identitetskriser på grund av att de blivit adopterade men att funderingar har funnits. Fredrik förklarar att det viktiga är att känna till sin historia och ta till sig information om sin biologiska bakgrund och adoption men att inte ”älta” den utan att ha en mer ”pragmatisk förståelse kring det” för att inte hamna i kris. Fredrik säger dock att hans erfarenhet är att en hög andel av de adopterade har en psykisk ohälsa på grund av frågetecken kring sin identitet. Detta menar han kan leda till att de inte känner sig hemma någonstans. Fredriks tankesätt stämmer överens med Irhammars slutsats om att internationellt adopterade som tänkt på sitt biologiska ursprung, men inte valt att få mer information, som hon benämner de ”inre sökarna”, har sämre psykisk hälsa än de som har försökt att ta reda på saker om sitt ursprung.

Flera informanter berättar att de funderat kring sitt ursprung. Informanten Robin skriver till exempel att de som är adopterade aldrig kommer att kunna släppa tanken på hur det hade varit om de aldrig hade blivit adopterade. Informanten Tim säger att för honom har hans kriser handlat mycket om obesvarade frågor och funderingar som han, liksom andra adopterade enligt honom, bär med sig och om svårigheter att dela detta med andra som inte är adopterade då de andra inte förstår. Han berättar:

Om man tror att det är lätt att vara adoptivbarn då har man fel. För man går alltid jämt och ständigt och bär på frågor och funderingar /.../ man frågar sig själv vem man är och så där... och i mitt fall så var det ju syftet till varför jag ens hade blivit adopterad och så där. Och har man inte någon gemenskap, det vill säga att man umgås med andra som är adopterade eller går på träffar...så förlorar man ganska mycket. För man känner sig väldigt ensam.

Tim berättar vidare att det finns en sak som är gemensamt för de adopterade. De adopterade har svårt för avsked. Tim förklarar: ”Det är svårare för oss adoptivbarn att bli lämnade eller ta ett avsked eller att ta farväl eller något sånt för vi har ju redan gjort eller varit med om det här, än för folk som inte är adopterade”.

5.6 Kännedom om ursprungslandets kultur, språk och religion

Ytterst få av informanterna uppger att adoptivföräldrar försökte anamma något av de materiella symboler eller traditioner som finns i de länder varifrån de adopterat ifrån. Samtidigt berättar några adopterade att vissa adoptivföräldrar försökt ge en viss insyn i deras ursprungskulturer. Glenn berättar att hans adoptivfamilj talade mycket om den srilankesiska kulturen och om traditioner både för honom och hans helsvenska lillasyster men att han inte var intresserad av att anamma denna kunskap. Han tyckte då och även nu att musiken från Sri Lanka var ”förfärlig” och lyssnade hellre på hårdrock. Tim däremot berättar att han tycker väldigt mycket om folkmusiken från Colombia. Intresset för colombiansk musik började med att Tim fick en skiva med colombiansk musik i gåva. Han tror att han fick den eftersom han var från Sydamerika. Tim säger att han direkt gillade musiken på grund av flöjterna. Varenda gång ”resande indianer” kom till hans hemstad så gick han dit för att lyssna och köpa nya skivor. Tim berättar: ” Då kom också minnen tillbaks, att det här är musik ifrån mitt hemland...det här låter nice, jag vill köpa det här”. Numera har Tim musiken på Spotify och han lyssnar även på reggae eftersom denna musik också påminner om Sydamerika.

Några adoptivföräldrar, berättar informanterna, försökte ge adoptivbarnen insyn i sina kulturer via de svenska adoptivföreningar som de var med i. Så var fallet med för Tobias och Linnea. Tobias berättar att han och hans familj åkte till några träffar med andra adoptivföräldrar och barn från Bolivia då de bodde i en del av Sverige där det inte fanns många bolivianer. När resorna blev för långa och adoptivföräldrarna inte hade det enligt Tobias roligt där slutade de även med detta. Linnea uttrycker att hon enbart är uppvuxen med svensk kultur och svenska högtider men att hon och hennes familj träffade andra som var

adopterade från Indonesien och deras familjer via en adoptionsgrupp. Där minns hon att de pratade lite om indonesisk kultur. Hon skriver också: ”Mina föräldrar hade även köpt med sig mycket saker från Indonesien när de hämtade mig så det fanns materiella saker från den indonesiska kulturen under min uppväxt”. Idag är Linnea som mött sin biologiska familj mer intresserad av kulturen. Nemanja däremot kom till en serbisk adoptivfamilj där han växte upp med serbisk kultur.

Michelle berättar att hon tänkt mycket på varför hennes adoptivföräldrar inte ville anstränga sig för att införliva ursprungslandets kultur i hennes uppväxt. Michelle liksom Tim sökte därför efter avtryck från sitt ursprungslands kultur bland vänner med utländsk bakgrund, som kom från samma ursprungsländer eller andra länder inom samma världsdel. Så här berättar de hur det gick till:

När jag var hos en barndomskompis, det kommer jag ihåg som om det vore igår. Jag var 8-9, hade en kompis vars familj kom från Chile. Där var det som att de mera anammade och uppmuntrade att man skulle ha sina traditioner och mat. Där åt jag majsbröd. Det var det jag kom ihåg att man har det från Colombia. (Tim)

Jag var med i en boliviansk dansgrupp i sju år. Min kompis var aktiv där. De dansade boliviansk dans /.../ Jag var inte egentligen så delaktig. Jag var där och kollade någon gång och sen så hade de lite träffar och åt snacks och aa sen så hade de lite uppvisningar. (Michelle)

Alla informanter hade kännedom om sitt ursprungslands religion men nästan alla såg inte den som viktig då de var döpta inom protestantiska kyrkan. Bara tre av informanterna Tim, Nemanja och Simon berättar att ursprungslandets religion spelar roll för dem. Tim är döpt som katolik. Detta var ett medvetet val av adoptivföräldrarna eftersom de ville att han skulle behålla den religion som är vanlig i Colombia. För Nemanja spelar religion och serbiens historia och kultur stor roll. Han har blivit uppfostrad enligt ortodoxa tron och firar alla serbiska religiösa traditioner. Simon är döpt protestant men säger att hans intresse för buddismen har växt sedan han träffat sin biologiska pappa och bröder.

Enligt Berger och Luckmann (1991) och Mead (1995) är kunskaper i språk viktiga. Berger och Luckmann menar att språk är viktigt i uppbyggnaden av vardagen och integration av vardagsverkligheten då språk gör erfarenheter tillgängliga till alla inom den språkliga gemenskapen. För att en individ ska uppfatta ett språk som sitt eget och levande måste

han/hon ha en omgivning där detta språk talas. Alla informanter menar att språk är viktigt för identiteten men ytterst få av dem kan sitt ursprungsspråk. De som kan det har främst lärt sig det eftersom de haft ett språkintresse eller för att språket funnits som ämne i skolan och som i ett fall haft språket som modersmål. De flesta informanter önskar dock att de hade kunnat språken.

Varken Tim, Fredrik, Jessica, Simon, Michelle eller Astrid kan språken som talas i deras ursprungsländer men anser att det är viktigt för identiteten. Tim berättar att han alltid har skämts när folk frågat om han kunnat spanska och han svarat nej. Nu lär hans vän honom spanska. För Fredrik handlar språk om känsla av tillhörighet, att man känner igen sig och skapar gruppgemenskap. Ett språk underlättar generellt, enligt Fredrik, huruvida man på resor kan tillgodose sig kultur och han menar även att upplevelsen blir också mer omfattande om man kan språk. Likaså är språk viktigt för att göra sig förstådd. Själv kan han inte sitt ursprungslands språk. Jessica har aldrig velat läsa singalesiska men i och med att hon fick barn och har träffat sin biologiska mamma ökade lusten för att lära sig detta språk men nu har hon svårt att hitta språkkurser i singalesiska. Simon kan lite singalesiska som han lärt sig i mötet med sina biologiska bröder och brorsdöttrar. Han menar att kunskaper i språk är viktiga eftersom språk styrker var man kommer ifrån. Michelle säger att språket betyder mycket för identiteten. I skolan läste hon spanska men det blev också det enda ämnet som hon inte blev godkänd i. Hon önskar att hon hade lärt sig språket när hon var yngre för då hade hon haft nytta inom sitt nuvarande arbete inom vården där hon möter människor som är spankstalande. Även för sina barns skull önskar Michelle att hon hade kunna spanska för att hon framöver skulle kunna resa till sitt ursprungsland med dem. Astrid berättar att kunskap om ett språk är "oerhört" viktigt för kommunikation, framförallt nu när hon via Skype har träffat sin biologiska mamma men också för att kunna berätta vem hon själv är men tillägger: "däremot saknar jag inte en del av mig bara för att jag inte kan prata spanska flytande". Benjamin och Samuel berättar att de växt upp i familjer där föräldrar kunde upp till sju språk varav ett var spanska. Trots detta användes aldrig spanska språket i familjerna. Benjamin lärde sig spanska i skolan medan Samuel inte hade den möjligheten då spanska inte fanns som ett språkval på 80-talet. Idag använder Benjamin och hans adoptivpappa det spanska språket när de är på besök i Colombia.

Nemanja säger att han talar flytande serbiska då det var det första språket han lärde sig som barn. Det var först när Nemanja började förskoleklassen som han lärde sig svenska. Att kunna

det serbiska språket har för Nemanja inneburit att han fått en närhet till sin serbiska identitet. Kunskapen inom det serbiska språket har också givit honom en starkare självkänsla som etnisk serb. Att definiera sig som serb men att inte kunna serbiska språket menar han är skamligt eftersom man då inte kan göra sig förstådd i sitt ursprungsland.

Enbart Glenn anser att hans ursprungslandsspråk inte är viktigt för honom. Trots att adoptivföräldrar ”tjatade” på honom att han skulle lära sig språket under hela hans uppväxt kan han bara en mening på singalesiska och den har hans dotter lärt honom.

5.7 Det ursprungliga namnet som identitetsmarkör

Det ursprungliga namnet är olika viktigt för informanternas identitet. Nio av de adopterade, har av sina adoptivföräldrar fått behålla sina ursprungliga tilltalsnamn som mellannamn och i en del fall efternamn. Ingen informant kan tänka sig att ta bort det även om de inte använder namnet dagligen. Detta visar på som sociologen Martin (2000) skriver att namn är betydelsefulla ur många aspekter som att de ger identitet och tillhörighet. Robin säger att hans adoptivföräldrar lät honom behålla både sitt chilenska förnamn och sitt efternamn tillsammans med de svenska namn han fick. Då han reser mycket säger han att han använder både de chilenska och de svenska namnen beroende på var i världen han befinner sig. Han säger att ifall hans föräldrar inte hade valt att behålla de chilenska namnen hade han själv tagit tillbaka dem eftersom de betyder mycket för honom även om han glömt betydelsen av dem. Robins uttalande pekar på det som sociologen Elias (1991) påtalar nämligen att namn är viktiga för individens unikheter. Michelle känner även hon till sitt biologiska för- och efternamn. Det var de namn som hennes biologiska föräldrar gav henne samt ett namn som barnhemmet gav henne. Hennes adoptivföräldrar valde att enbart behålla barnhemmets namn som mellannamn åt henne. När Michelle var yngre betydde de ”biologiska” namnen mycket för hennes identitet. Michelle berättar:

Då hette jag ju /.../ [hennes bolivianska efternamn] på Facebook till exempel /.../ då hade det stor betydelse för mig, att jag kände att det var en del av mig och så kommer jag ihåg...jag gick på fotboll när jag var yngre och då så berättade jag för dem att jag heter /.../ [hennes bolivianska förnamn] i Bolivia och då ville de börja kalla mig för det men senare så var det inte så viktigt...nu känner jag inte att det betyder något speciellt asså det är ju kul att veta vad man har hetat men inte mer än så liksom. Om jag skulle fått en dotter så skulle jag inte döpa henne till /.../ [hennes bolivianska förnamn] så det är inget, aa det betyder väl och det är kul att veta men...

Tim är inte riktigt säker på att hans spanska namn kommer från hans biologiska föräldrar eftersom adoptivbarn under den tiden han adopterades ofta fick namn av barnhemmet. Han har ändå valt att ha kvar namnet som hans adoptivföräldrar behöll i form av mellannamn. Han förklarar: ”Ja det betyder ju någonting för mig för det har ju varit min identitet gentemot att jag varit adopterad”. Han säger att hade han varit helt säker att det är hans riktiga biologiska namn hade han även lagt till det spanska efternamnet idag utan att tveka. Samuel säger att hans biologiska namn inte heller betyder något för honom personligen eller för hans identitet men liksom Tim kan han inte heller tänka sig att ta bort det. Samuel förklarar:

Det är det namnet som jag fått tilldelat någon gång i tiden. På ett sätt så skulle det nog saknas mer om det vore borta för det är på något sätt det fysiologiska på pappret som identifierar att jag är eller härstammar från Bolivia.

Både Tims och Samuels namn har som sociologen Berger skriver betydelse då det erkänner existensen av individen men ger också individen möjlighet att existera som sociala varelser eller som själv uttrycker det: ”Society gives us names to shield us from nothingness” (Berger, 1963, s. 148).

En del av informanterna känner till betydelsen av sitt namn medan andra inte gör det. Totalt sex informanterna kände till betydelsen av sina biologiska namn. Emilia säger att ett av hennes spanska förnamn kom med som en slump, i form av mellannamn, när hennes adoptivpappa gav namnen. Emilia berättar vidare att hennes biologiska förnamn är efter ett helgon och att detta namn är ett vanligt förekommande namn både i Chile och i spankstalande länder. Idag har Emilia ansökt om att behålla de spanska förnamnen och efternamnen tillsammans med sina svenska. Hon förklarar: ”Jag vill heta [alla] mina namn för det speglar vem jag är, hälften av varje, varken svensk eller chilensk till 100 %”. Jessicas srilankesiska namn betyder liten blomma och Stellas indiska namn betyder fullmåne. Ingen av dessa två informanter skulle dock vilja använda det ursprungliga förnamnet som tilltalsnamn eftersom det då skulle bli som Jessica säger ”så himla tydligt var man kommer ifrån”. Linnea som också har fått behålla sitt indonesiska namn som mellannamn berättar att hennes namn är ett muslimskt namn som har med gud att göra; ”något med ljuset från gud och barmhärtighet”. Då namnet är vanligt hos väldigt många muslimer i världen och på olika geografiska platser är namnet inte lätt att härleda till någon specifik del av världen. Enligt Linnea betyder inte det biologiska namnet särskilt mycket för henne personligen eller är av vikt för hennes identitet.

Astrid säger att hon känner till det namn hon fick i Chile men att hon i mötet med sin biologiska mamma fått reda på att enbart efternamnet stämmer. Astrids adoptivfamilj valde att inte behålla något namn utan gav henne redan innan hon kom till Sverige nya svenska namn. Astrid berättar att hon inte är besviken för det utan tvärtom nöjd med sitt svenska namn istället. Hon förklarar: ”Det känns bra att mina föräldrar [adoptivföräldrar] har fått välja namnet precis som vi andra gör som får barn”.

Glenn fick däremot behålla sitt singalesiska efternamn av sina adoptivföräldrar. Han förklarar att adoptivföräldrarna valde att behålla det med anledning av att han aldrig skulle glömma bort det. Idag är det bara ett namn som finns i passet och som Glenn dessutom tycker är fult. Hans biologiska efternamn som han fick behålla betyder enligt honom inget emotionellt men via sina adoptivföräldrar vet han att det är hans biologiska faders efternamn och att det är kopplat till en kast. Då kast har att göra med religion och Glenn är ateist är namnet ännu mer betydelselöst för honom. Att byta till faderns efternamn skulle enligt Glenn av den anledningen innebära ett ställningstagande som han inte hade kunnat stå för.

5.8 Vikten av Facebookgrupper för adopterade

En del informanter har som unga varit med i adoptionsföreningar, tillsammans med sina föräldrar, som haft som syfte att stärka adoptivbarns och adoptivföräldrars identitet och självförtroende, bygga upp kontaktnät i Sverige samt hjälpa adoptivbarnen att behålla och utveckla sina ursprungliga kulturer och traditioner. Som vuxna är informanterna nu med i olika Facebookgrupper som de menar fyller liknande funktioner. Totalt 14 informanter är medlemmar i någon Facebookgrupp för adopterade. Alla adopterade har olika anledningar till varför de har gått med i grupperna. De berättar att grupperna främst fungerar som viktiga informationskällor där de kan få tips om hur de ska söka sina biologiska rötter eller tips på resmål. I grupperna kan de också läsa om andras erfarenheter av att söka sina biologiska rötter och få kontakt (både digital och verklig) med andra adopterade. Dessa grupper fungerar tillika enligt informanterna som kanaler för ventilering av funderingar kring adoption och för att sprida kunskap om kulturer och traditioner.

Samuel som är medlem i en Facebookgrupp för adopterade från Bolivia säger att medlemmarna i gruppen träffas flera gånger per år för att ha olika aktiviteter tillsammans. Till exempel har någon bolivian anlitas för att lära ut matlagning av klassiska bolivianska maträtter. Samuel säger att mötena ofta är centrerade till Stockholm men kommer att spridas

till andra delar i Sverige. Han säger att Facebookgruppen ska få adopterade bolivianer att känna sig trygga och veta att de inte är ensamma. I gruppen menar Samuel finns äldre adopterade som kan ”ställa upp som bollplank” när yngre ”oroliga själar har identitetskriser”. För Tim har den Facebookgrupp för adopterade från Colombia som han är med i, varit viktig källa för sådan information som hans föräldrar inte kan ge honom. Han förklarar:

För mig betyder den ju för att på något konstigt sätt känns det som en familj. Jag har kontakt med andra som är i samma situation, som kommer från samma land och som bär på liknade frågor som jag, så jag känner mig inte ensam.

Astrid berättar att hon nyligen gick med i en Facebookgrupp för adopterade från Chile när nyheten om att det hade skett illegala adoptioner kom ut i år. Tidigare hade hon inte känt behov av denna grupp. Hennes medlemskap handlar således om informationsbehov. Benjamin säger att han gick med i en Facebookgrupp för adopterade från Colombia på grund av nyfikenhet och sökandet efter samhörighet. Främsta orsaken var ändå att få tips i sitt sökande efter sin biologiska mamma när hans adoptivmamma gick bort. Han berättar att han hittade sin biologiska mamma tack vare gruppen. Linnea skriver även hon att hon fick hjälp av medlemmar i en Facebookgrupp för adopterade från Indonesien när hon och hennes biologiska syster letade efter sina biologiska bröder i ett annat europeiskt land. Medlemskapet i gruppen ledde också till att hon var med på den indonesiska ambassaden i Stockholm en gång genom den gruppen. Där åt de indonesisk mat och pratade med andra som hade koppling till Indonesien.

Fredrik som i tre år har varit med i en Facebookgrupp för adopterade från Sri Lanka säger att han gick med för att kunna få förstahandsinformation från de som varit i hans ursprungsland så att han nästa gång han besöker landet slipper se landet ”utifrån ett turistperspektiv”. För Jesper har Facebookgruppen för adopterade från Sri Lanka som han är med i varit viktig eftersom han har kunnat hitta adopterade vänner som han umgåtts med som barn vid adoptivträffarna som skedde varje år under hans barndom.

5.9 Betydelsen av återresan

Åtterresa kallas det när en adopterad träffar sina biologiska föräldrar eller åker tillbaka till sitt ursprungsland. Å ena sidan kan resan innebära en inre resa då många känslor väcks och individer kan se sig själva på ett annat sätt efteråt. Å andra sidan behöver inte alla återresor ge

svar av existentiell natur och handla om ”hem och rötter”. Ändå finns bland forskare och i massmedia fortfarande bilden av att återresor alltid handlar om ”the clean break” där adopterade förväntas knyta ihop okänt förflutet med känt nu” (Barfoed, 2008, s. 120). I det här avsnittet skildras hur återresor kan handla om det men också om att ta farväl av det okända. Totalt 13 av 16 informanterna berättar att de gjort återresor. Åtta informanter har gjort återresor för att söka sina biologiska rötter och sex av de adopterade har träffat biologiska familjemedlemmar. Återresorna har påverkat informanterna på olika sätt beroende på vad de hoppats på men också vad som hänt under resorna.

Simon, Emilia, Benjamin, Jessica, Astrid och Linnea har funnits sina biologiska rötter. Detta har betytt olika mycket för dem; allt från att de beskrivs som att de fått en komplett identitet till ingen närmre relation efter mötet men en vetskap om varför de blivit bortadopterade. För de som berättar att de fått en mer komplett identitet har det handlat om det som Irhammar uttrycker det att de slutligen har fått ”fylla hålen i sin tidigaste levnadshistoria” för att besvara frågan ”vem är jag lik?” (SOU 2003:49, s. 58-59). Informanten Benjamin till exempel berättar att han har besökt Colombia fyra gånger. Mötet med modern beskriver han som känslösamt men också surrealistiskt av att träffa någon som var ”lik en”. Efter att ha mött sin biologiska familj upplever han att hans band till sin adoptivfamilj har knutits ännu mer och blivit starkare. Han förklarar: ”För det är konstigt att sitta bredvid någon annan person, en man och en annan kvinna, som man aldrig träffat förut och de säger att de är ens morsa och ens brorsa... Aa det är väldigt konstigt”. Att ha funnit sin biologiska familj menar han har givit honom ännu en identitet. Han säger: ”Det känns som man fått ett liv mera, som att en dörr har öppnats och att man fått en till identitet. Känns som om man blir colombian nu fast ändå inte”. Informanten Simon som har besökt sitt ursprungsland Sri Lanka 6-7 gånger och som har träffat sin biologiska familj; fadern och bröderna, berättar att känslan av att hitta sin biologiska familj inte går att beskriva med ord. Att ha hittat sin familj berättar Simon har gjort honom starkare och givit honom en mer komplett identitet. Han berättar att det känns tryggt att han nu vet allt om sin bakgrund och slipper grunna på sitt ursprung mer. Även om han inte riktigt känner sin biologiska familj väl menar han att det ändå känns bra att veta att de finns och att han kan besöka dem när han själv vill. Informanten Emilia som besökt sitt ursprungsland Chile för ett år sedan berättar att det var i samband med att hennes adoptivpappa dog som hon bestämde sig för att leta upp sin biologiska mamma. Hon fann henne och berättar att besöket definitivt givit henne en mer komplett identitet. Emilia skriver:

Jag fick ett lugn i mitt hjärta som är mycket svårt att beskriva. En rastlöshet som jag nog haft hela mitt liv. Jag kände mer som att komma hem till min mormor och morfar när jag mötte min mamma och hennes man. Sen är jag jätteglad över att jag fått en storasyster och har blivit moster. Jag har fått en stor Chilefamilj. Öppen och kärleksfull familj. /.../ Mina barn har träffat min mamma och syster. Det var helt naturligt alltså man känner att man är familj./.../När man var liten och inte kände att mamma i Sverige förstod. Då minns jag att jag tänkte var är min biomamma. De jag tillhör egentligen mm. Jag har absolut en mer komplett identitet nu.

Emilia skriver att samtidigt som det betydde väldigt mycket för henne att hon fick träffa sin biologiska familj uppstod ett problem och det är att hon nu längtar efter någon som finns på ”andra sidan jorden”.

För några adopterade har det faktum att de funnit sitt biologiska ursprung inte haft lika stor påverkan på deras identitet men däremot givit dem tankeställningar kring vad adoptioner kan betyda för de som adopterar bort sina barn. Informanten Jessica berättar att hon via en tolk i Sverige hittade sin biologiska mamma i Sri Lanka som visade sig vara svårt sjuk. Jessica berättar att det uppstod starka känslorna i mötet med hennes biologiska mamma. Hon berättar att mötet med biologiska mamman har fått henne att inse vikten av att känna till sitt biologiska ursprung. Mötet har inte fyllt ett tomrum men har ändå haft stor betydelse för hennes tankesätt kring adoptioner. Hon berättar: ”När man sätter sig själv in i den situationen så vet jag rent ut sagt inte om jag hade varit så stark och kunnat liksom adopterat bort mitt barn till helt okända människor till en annan del utav världen. Det är ju på något vis jättefint gjort, jättestarkt”. Astrid berättar att hon i samband med nyheterna om illegala adoptioner från Chile hittade sin mamma och fick kontakt med henne via Skype. Hon fick då reda på av sin biologiska mamma att hon var önskad och älskad och att modern hade gått med på adoption utifrån falska premisser.

För en del informanter har mötet med sitt biologiska ursprung främst väckt känslor av förlåtelse hos de biologiska föräldrarna. Informanten Glenn berättar att han aldrig ville åka till sitt ursprungsland Sri Lanka men att hans fru ”tvingade” honom. På flygplatsen träffade han sin släkt. Han berättar: ”Mamma, min morbror eller moster och farbror...eh aa det var ett helt tåg av människor som mötte oss på flygplatsen”. Glenn berättar att han inte kände något emotionellt alls. Han förklarar:

Ah de började ju böla och ha sig och så sa de aa att mamma, min biologiska mamma, hade sovit med kortet vid kudden i trettio år så det var ju kul för henne att få träffa mig och då kände jag att för dem betydde det mycket. För dem betydde det väldigt mycket och för mig var det liksom aa kul.

Linnea besökte sitt ursprungsland och sin biologiska familj; mamma, pappa och 11 syskon. Hon skriver att hon upplevde att resan gjorde att hennes biologiska familj i Indonesien fick ett viktigt ”avslut” på något som var väldigt laddat för dem. Hon berättar: ”Adoptionen är belagd med ganska mycket skam för familjen uppfattade jag det som att de adopterat bort oss [Linnea, och hennes tre syskon] och därför var det viktigt för oss att visa att vi förstår och att det inte finns någon bitterhet eller liknande.”

Informanterna Fredrik och Jesper har sökt men inte funnit sina biologiska rötter. Resorna till ursprungslandet har dock bidragit till att deras utseende och hudfärg fått en tillhörighetsfaktor. De har kunnat uppleva att de inte längre är annorlunda. Fredrik besökte Sri Lanka för 2,5 år sedan med sin adoptivfamilj. Det som slog honom då även om han varit beredd på det, var att hans utseende inte längre stack ut. Utseendemässigt berättar han kände han en gemenskap men inte mer än så. För Fredrik fick resan insikten att hur bra han fick det av att komma till Sverige främst med tanke på utbildningsmöjligheter. Jesper åkte till Sri Lanka för första gången med sina föräldrar och syskon när han var 11 år gammal. För två år sedan åkte Jesper återigen till ursprungslandet med en vän. Det var något som drog honom tillbaka till ursprungslandet. Jesper berättar också att hans hudfärg där blev en tillhörighetsfaktor trots att han inte kunde språket och att detta kändes bra. Att ha besökt landet och fått se kulturen och befolkningens traditioner gav Jesper också en inre tillfredsställelse.

Informanterna Stellas och Tobias besök i ursprungsländerna kan främst karakteriseras som turistresor. Målet för dem med resan var inte att hitta biologiskt ursprung. Anledningen kan vara att informanterna besökte ursprungslandet vid ung ålder och tillsammans med sina adoptivfamiljer. Båda var runt 16 år gamla när återresorna gjordes och funderade mycket på vem de var. Tobias berättar dock att resan till Bolivia främst slutade med att de var i huvudstaden och tittade på lejon i djungeln men att han också fick besöka barnhemmet som han bott på innan han adopterats till Sverige. Han berättar att han minns att han var glad för att ha besökt barnhemmet men att det hade känts överkligt trots att han hade sett foton från platsen tidigare. Tobias åkte ännu en gång till Bolivia, fast nu som vuxen, tillsammans med en annan adopterad som liksom han också hade varit på besök i ursprungslandet med sina

adoptivföräldrar där resan också slutat som en turistresa. På denna sista återresa besökte Tobias sin hemstad. För Stella handlade resan till Indien mest om att besöka turistsevärdheter som tempel, torg och parker. Med sig från besöket fick hon hennatatueringar och en sari som hennes föräldrar hade köpt åt henne. Hon säger: ”Jag använder den ju inte så jätte ofta men jag tycker att de är fina och ville liksom ha en”. Hon säger att hon skulle ha velat besöka barnhemmet för att se hur det ser ut idag. De enda minne som hon har kvar är ett fotoalbum som barnhemmet hade gjort till henne och hennes adopterade bror om deras tid på barnhemmet. Stella berättar att ibland har hon funderingar på ifall hon har några syskon i Indien men att hon ännu inte haft planer på att söka efter sitt biologiska ursprung utan primärt är intresserad av att besöka barnhemmet. Stella förklarar: ”läskigt [hemskt] för tänk så har man syskon så vet man liksom inte så hära...”. Enligt Irhammar (1997) är oroligheten för vad man kan möta i sökandet efter sina rötter den vanligaste orsaken till att adopterade väljer att vänta eller inte alls försöker hitta sina rötter.

Robin och Nemanja har besökt sina ursprungsländer flera gånger. De känner en samhörighet med sina ursprungsländer och säger att besöken ger dem livslust. Båda känner till att de har en biologisk mamma men har valt av olika anledningar att inte söka upp henne. Robin berättar att han har besökt sitt ursprungsland flera gånger i vuxen ålder. Han skriver att han känner ”stor kärlek och tillhörighet till detta vackra land med orörd oändlig natur och magiska indianmarker”. Att göra återresorna har också givit honom en positiv energi som inte fanns tidigare. Robin skriver att han i samband med att han åkte till Chile första gången sökte lite kring sitt biologiska ursprung. Då fick han reda på att det fanns en mamma med andra syskon. Mer ville han inte veta och nu har han inte ”större intresse” av att söka vidare eftersom hans adoptivfamilj ”räcker gott och väl”. Han förklarar vidare: ”Har någon en gång lämnat bort mig tänker jag inte dyka upp och bli deras kontakt i Sverige som man kan tigga pengar hos”. Nemanja berättar att han besöker sitt ursprungsland varje år och ibland flera gånger per år men att han aldrig velat söka sina biologiska rötter. Hans förklaring är att han ser sina serbiska adoptivföräldrar från Sverige som har uppfostrat honom som sina riktiga föräldrar då de har behandlat honom som sin biologiska son. Nemanja förklarar:

Hur ska jag förklara..asså den fasen som är svårast i livet [som handlar om att ta hand om och uppfostra ett barn] den har mina adoptivföräldrar gått igenom. Men den som har... jag kallar henne inte mamma utan den som har fött mig, den har bara fött mig och lämnat mig betyder ingenting för mig. För jag anser visst det är lätt att göra ett barn men det svåraste kommer senare.

De tre informanterna; Tim, Michelle och Samuel som inte har gjort återresor till ursprungsländerna berättar att de har haft olika anledningar till att de inte gjort det. Nu vill de det för att någon har egna barn som de vill ska se deras ursprungsländer men också för att de nu blivit mer intresserade av ursprungslandet själva. Idag planerar Tim att åka till Colombia inom kort framtid och längtar efter att besöka barnhemmet och orten som han föddes i. Han vill även att hans barn ska få se hans hemland. Att hitta sina biologiska föräldrar tror Tim dock är en omöjlighet nu efter att så lång tid har förflutit. Michelle har inte besökt sitt ursprungsland ännu men vill gärna göra det tillsammans med sina barn i framtiden. Hon vill också finna sin biologiska familj. Hon berättar om sina förhoppningar: ”Jag känner inte att jag stänger inne mina känslor men jag tror nog kanske att det kommer öppna mer än vad jag tror om jag kommer dit. /.../Så att jag tror det betyder mer för mig än vad jag tror.” Samuel berättar att han nu de senaste fem åren har blivit intresserad av att besöka sitt ursprungsland.

6. SAMMANFATTANDE SLUTDISKUSSION

Syftet med den här uppsatsen är att få en nyanserad och mångtydig förståelse för hur internationellt adopterade vuxna, som är 18 år och äldre, själva förhåller sig till sitt ursprung och ser på sin identitet. Av det empiriska materialet framkommer att de flesta av de 16 informanter som ingått i denna uppsats har haft en bra uppväxt hos adoptivföräldrarna och att samtliga tidigt under sin uppväxt, vid skolåldern, har fått reda på att de var adopterade. De blev adopterade främst på grund av att de adoptivföräldrarna inte kunde få barn och många hade adoptivsyskon, oftast från samma ursprungsländer som de själva. De adopterade i denna uppsats blev främst bortadopterade på grund av fattigdom. En kvinnlig informant blev trots gifta biologiska föräldrar bortadopterad på grund att hon var tvilling. Att föda tvillingar sågs som något olycksbringande i hennes ursprungsland. Några adoptivföräldrar har utövat informationskontroll för att förmildra informationen om adoptionen genom att berätta sagor eller läsa böcker som handlat om adopterade barn. De flesta informanter berättar dock att de saknat djupare samtal med adoptivföräldrarna kring sitt ursprung. Enligt informanterna kan detta kanske ha berott på adoptivföräldrarnas svårigheter att prata känslor. Informanterna berättar att det har gått bra för dem i skolan och att de haft vänner men flera vittnar också om att de i skolor blivit kränkta på grund av sin icke vita hudfärg eller sitt ursprung. Det var främst svenskar som stigmatiserade både på grund av deras hudfärg och ursprung. Några informanterna tilldelades öknamn som till exempel ”Pocahontas” eller rasistiska ord som ”neger” och ”svartjävel”. Någon informant internaliserade dessa specifika attityder till

generella attityder och drog slutsatsen att folk överlag dömer individer efter hudfärg. De adopterades ursprung kopplades också till stereotyper som till exempel att alla colombianer skulle tillhöra maffian som använde droger. Av ungdomar med utländsk bakgrund blev de adopterade stigmatiserade på grund av att de inte behärskade de koder som gällde för gruppen invandrare varav ett var ursprungsspråket men också traditioner. Inledningsvis i uppsatsen ställdes tre frågeställningar som jag kommer besvara nedan.

Hur definierar de adopterade vuxna själva sin etniska identitet?

Liksom forskare (Jenkins och Park) skriver, uppstår etnisk identitet liksom annan identitet i en process med andra människor och den är föränderlig. Forskare pekar också på att adopterade kan ha komplicerat förhållande till den etniska identiteten då de haft flera avbrott i sin livshistoria. Bland informanterna rådde det delade meningar om vikten av att ha en etnisk identitet. De flesta ansåg inte att den var viktig. Någon informant förklarade det som att vi lever i ett globaliserat samhälle där olika bakgrunder och resor möjliggör att man kan anta olika etniska identiteter. Några nämner att i ett mångkulturellt samhälle har det blivit nästintill tabu att prata om etnicitet och anser att man istället borde prata om personligheter. Någon annan berättar att han avstår från en etnisk identitet då han likställer den med en invandraridentitet, något som inte uppfattas som en realitet för informanten som enligt egen utsaga följer svenska normer och traditioner. För de som anser att etnisk identitet är viktig framhålls att etnisk identitet kännetecknas av en stabilitet och en fast position i en rotlös värld. Nästan alla informanter berättar att de känner sig som svenskar då de växt upp i landet som väldigt små, pratar svenska och enda traditioner de känner till är de svenska. En del informanter känner sig även som "adopterade svenskar" eftersom deras hudfärg är annorlunda.

Vissa informanter anser att de har en delad etnisk identitet. De säger att trots att de känner att de är svenskar så är deras ursprungsland det enda rätta hemlandet för dem. Några informanter har haft identitetsförändringar när det gäller den etniska identiteten. Ofta har identitetsförändringen gått från att känna sig "ganska icke svensk" i ung ålder till att som vuxen känns sig "hundra procent svensk". Identitetsförändringen är i vissa fall avhängig av de adopterade själva men också ibland av omgivningen. Flera informanter berättar hur de utsatts för kränkningar och diskriminering på grund av att de setts som invandrare och inte svenskar. För några är den etniska identiteten situationsbunden. Det kan till exempel handla om vem man hejar på i VM till vilken etnicitet man vill visa för sina barn för att de ska ärva

ursprungslandets kultur. Slutligen kan den etniska identiteten vara entydig med ursprungslandet. Här spelar uppfostran i den primära socialisationen stor roll.

I vilka situationer och sammanhang blir "identiteten som adopterad" tydlig?

En informant berättar att identiteten adopterad innehas av en heterogen grupp svenskar, som inte liknar etniska svenskar till utseende men inte heller gruppen invandrare som har sina olika levande språk och kulturer. De utgör en egen grupp som varken tillhör det ena eller det andra. Den adopterade identiteten blir enligt de flesta informanterna främst synlig i kontakten med vården där ärftlighet diskuteras, i skolan i samband med uppgifter om släktforskning, i mötet med etniska medborgare från ursprungsländerna där det blir tydligt att de adopterade varken kan språket flytande eller har kännedom om traditioner. Identiteten adopterad blir också synlig när de adopterade i mötet med andra får blickar på att de ser annorlunda ut samtidigt som de beröms för att prata "bra svenska". Slutligen blir identiteten synlig när adopterade med annan hudfärg är tillsammans med föräldrar i offentliga rum där de inte känner andra, som till exempel på skolavslutningar. Samtidigt som identiteten adopterad främst blir synlig inom vården och i skolan finns här en paradox då informanterna nämner att det är just inom dessa branscher som de söker sig till och många arbetar i. Anledningen är enligt några informanter att de som adopterade känner behov av att hjälpa andra, liksom de själva blivit omhändertagna som adopterade.

Vilken betydelse tillskriver de adopterade vuxna sina kunskaper och erfarenheter om sitt ursprung för deras självkänsla och identitet?

Kunskap om och insyn i ursprungsländernas traditioner har enligt de flesta informanter inte förmedlats av adoptivfamiljer. Informanterna har istället sökt informationen till exempel via etniska individer från ursprungsländer och/eller via Facebookgrupper för adopterade. De flesta informanter känner till ursprungsländernas religion men är själva döpta i svenska kyrkan och planerar inte att konvertera. Vidare kan några de språk som talas i deras ursprungsländer. De "biologiska" namnen (för det mesta förnamn men även ibland efternamn) har adoptivföräldrarna låtit informanterna behålla främst som mellannamn. Trots att de "biologiska" namnen inte alltid ses som viktiga är det ingen informant som säger att de skulle kunna ta bort dem. Namnen utgör trots allt en identitetsmarkör.

Totalt 13 av 16 informanter har gjort återresor. Sex adopterade har funnit sina biologiska rötter. För vissa har detta inneburit allt från en komplett identitet som har fyllt hålen i deras

tidigaste levnadshistoria till ingen närmre relation efter mötet men en vetskap om varför de blivit bortadopterade. För några adopterade har det faktum att de funnit sitt biologiska ursprung inte haft lika stor påverkan på deras identitet men däremot givit dem tankeställningar kring vad adoptioner kan betyda för de som adopterar bort sina barn. För en del adopterade har mötet med sitt biologiska ursprung främst väckt känslor av förlåtelse hos de biologiska föräldrarna. Några adopterade har sökt men inte funnit sina biologiska rötter. Resorna till ursprungslandet har dock bidragit till att deras utseende och hudfärg fått en tillhörighetsfaktor. För andra adopterade har återresorna mest handlat om vanliga turistresor då de gjorts tillsammans med adoptivföräldrarna i tonåren. Några adopterade är ofta i sina ursprungsländer för länderna ger dem ”positiv energi” men har inte haft några tankar på att ta reda på sitt ursprung då de upplever att deras adoptivfamiljer för dem är deras enda familjer då den biologiska familjen valt att överge dem. Slutligen finns det de adopterade som ännu inte gjort återresor men önskar detta nu bland annat när några av dem själva har fått barn.

Enligt det interaktionistiska perspektivet som används i denna uppsats formas människors tänkande och agerande av samspel med andra människor. De adopterades utsagor vittnar om att de har varseblivit, tolkat budskap, situationer och relationer mellan dem och andra gällande förhållningsättet att se på sitt ursprung och sin identitet. De utsagor som presenteras i denna uppsats visar på att gruppen internationellt adopterade är en heterogen grupp inte bara från vilka länder de blivit adopterade utan också vad gäller förhållningssätt och strategier till sitt ursprung och sin identitet. Deras identiteter utgör som titeln på denna uppsats åskådliggör en fasetterad mosaik av en myriad av fragment. Fragment som utgörs av kontinuiteter under uppväxten hos adoptivföräldrarna men också av diskontinuiteter, av att få minnen finns om ursprunget, men som ändå bildar en helhet.

6.1 Förslag till vidare forskning

I och med skrivandet av denna uppsats har främst en ny forskningsfråga väckts. Som nämnts tidigare i uppsatsen berättade flera av de äldre informanterna som idag är upp mot 40 år att svenskar såg på adoption med en mer positiv inställning för några decennier sedan eftersom adoptioner inte var så vanliga och det då inte fanns den stora andel invandrare som det finns idag. Med anledning av detta hade jag tyckt att det vore intressant att analysera vidare adopterades upplevelser av diskriminering, fast nu med in riktning hur diskriminering kunde te sig förr och nu (till exempel på 1970-talet och idag) samt vilka samhällsförändringar som kan ha bidragit till eventuella förändringar.

7. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Böcker:

Aldrin, Emilia (2011) *"Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007-2009"*, [avhandling], Uppsala: Institutionen för nordiska språk

Alsmark, Gunnar [red] (1997) *"Skjorta eller själ?: Kulturella identiteter i tid och rum"*, Lund: Studentlitteratur

Andersson, Malinda (2010) *"Blodets och rötternas logik. Internationell adoption i välfärdens diskursiva praktik"* Uppsala: Sociologiska institutionen

Barfoed, Elizabeth Martinell (2008) *"Berättelser om adoption"* [avhandling i socialt arbete], Lund: Lunds universitet

Bauman, Zygmunt (1995) *"Skärvor och fragment- essäer i postmodern moral"*, Göteborg: Daidalos

Berger, Peter L (1963) *"Invitation to sociology"*, New York: Anchor Books

Berger, Peter L - Luckmann, Thomas (1991) *"The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge"*, London: Penguin

Borgström, Maria - Goldstein-Kyaga, Katrin [red] (2006) *"Gränsöverskridande identiteter I globaliseringens tid- ungdomar, migration och kampen om fred"*, Stockholm: Södertörns Högskola

Brottveit, Ånund (1999) *"Jeg vill ikke skille meg ut- identitetsutvikling, eksternekategoriering och etnisk identitet hos adopterte fra Colombia og Korea"*, Oslo: Diakonjemets højskolecenter, forskningsavdelningen

Bryman, Allan (2011) *"Samhällsvetenskapliga metoder"*, Malmö: Liber

Carlberg, Margareta- Jareno Nordin, Karin (2007) [red] *"Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?"*, [Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS], Göteborg: Gothia Förlag

Dalen, Monica (2007) "Identitetsutvecklingen hos internationellt adopterade barn" (s. 108-120), i Carlberg, Margareta- Jareno Nordin, Karin [red] *"Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?"*, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS, Göteborg: Gothia Förlag

Dalen, Monica – Saeterdal, Barbro (1999) *"Utlandsadoptert ungdom- en ny kulturell kategori?"*, Oslo: Ad Notam. Gyldendal.

Ehn, Billy (1993) *"Kultur och erfarenhet. Aktuella teman i svensk etnologi"*, Stockholm: Carlssons

Ehn, Billy (1992) "Livet som en intervjukonstruktion" (s.199-220), i Tigerstedt, Benjamin-Roos, J.P - Wilkko, Anni [red] *"Självbiografi, kultur, levnadshistoriska studier inom human och samhällsvetenskap"*, Stockholm: Symposion

Elias, Norbert (1991) *"The society of individuals"*, Oxford: Basil Klackwell

Espiritu, Rachele C. – Huizinga, David - Crawford, Anne M. & Loeber, Rolf (2001) "Epidemiology of Self-Reported Delinquency" (s. 47-66), i Loeber, Rolf - Farrington David P. [red] *"Child Delinquents: Development, Intervention, and Service Needs"*, Thousand Oaks: CA:Sage

Fejes, Robin - Thornberg, Jesper [red] (2015) *"Handbok i kvalitativ metod"*, Stockholm: Liber

Giddens, Anthony (1984) *"Sociologi och kritisk introduktion"*, Stockholm: Liber Förlag

Glaser, Barney - Strauss, Anselm L. (1976) *"The Discovery of Grounded Theory. Strategies for Qualitative Research"*, Chicago: Aldine

Goffman, Erving (1963) ”Stigma”, New Jersey, USA: Penguin Group

Gordon, Hans - Grosin, Lennart (1973) ”*Den dubbla identiteten: Judars anpassningsmönster i historisk och psykologisk belysning*”, Stockholm: CEBE Grafiska

Hannerz, Ulf (1983) ”*Över gränser: Studier I dagens socialantropologi*”, Lund: LiberFörlag

Heidegren, Carl-Göran (2009) ”*Erkännande*”, Malmö: Liber

Heidegren, Carl-Göran – Wästerfors, David ”*Den interagerande människan*”, Malmö: Gleerups

Hennink, Monique - Hutter, Inger - Bailey, Ajay (2012) ”*Qualitative research methods*”, London : SAGE Publications

Honneth, Axel (2003) ”*Erkännande. Praktisk-filosofiska studier*” , Göteborg: Daidalos

Irhammar, Malin (1997) ”*Att utforska sitt ursprung. Identitetsformande under adolescensen hos utlandsfödda adopterade. Betydelsen av biologiskt och etniskt ursprung*”, [avhandling], Lunds universitet: Psykologiska institutionen

Jareno, Karin Nordin (2007) ”Fakta om internationella adoptioner” (s. 29-46), i Carlberg, Margareta- Jareno Nordin, Karin [red] ”*Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?*”, [Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS], Göteborg: Gothia Förlag

Jenkins, Richard (2008) ”*Social identity*”, New York: Routledge

Kvale, Steinar – Brinkmann, Svend (2009) ”*Den kvalitativa forskningsintervjun*”, Lund: Studentlitteratur

Lange, Anders - Westin, Charles (1981) ”*Etnisk diskriminering och social identitet- En rapport från diskrimineringsutredningen*”, Helsingborg: Schmidts Boktryckeri AB

Lindblad, Frank (2004) "*Adoption*", Lund: Studentlitteratur

Lindgren, Jessica (2010) "*Internationell adoption i Sverige. Politik och praktik från sextioal till nittiotal*", Stockholm: Myndigheten för internationella adoptionsfrågor

Mead, George Herbert (1995) "*Medvetandet, jaget och samhället - från socialbehavioristisk ståndpunkt*" [svensk översättning: Peter Arvidsson], Lund: Argos

Park, Robert E. (1950) "*Race and culture*", New York: Free Press

Ragin, Charles (1998) "*The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*", Berkeley: University of California Press

Rennstam, Jens - Wästerfors, David (2015) "*Från stoff till studie- om analysarbete i kvalitativ forskning*", Lund: Studentlitteratur

Ryen, Anne (2011) "*Kvalitativ intervju- från vetenskapsteori till fältstudier*", Stockholm: Liber AB

Silverman, David (2006) "*Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*", London: Sage

Sjöberg, Katarina - Wästerfors, David [red] (2008) "*Uppdrag forskning – om konsten att genomföra kvalitativa studier*", Stockholm: Liber

Sorosky, Arthur - Baran, Anette - Pannor, Reuben (1978) "*The adoption triangle*", Garden City: Anchor Press

Statens offentliga utredningar (SOU 2003:49) "*Adoption- till vilket pris?. Sammanställning av adoptionsforskning*", [Betänkande av utredning om internationella adoptioner ,volym 2], Stockholm: Regeringen

Taylor, Steven J. – Bogdan, Jesper (1984) *“Introduction to Qualitative Research Methods. The search for meanings”*, New York: John Wiley & Sons

Thoburn, June (1994) *“Child placement. Principles and practice”* Aldershot: Arena

Tigerstedt, Benjamin - Roos, J.P - Wilkko, Anni [red] *”Självbiografi, kultur, levnadshistoriska studier inom human och samhällsvetenskap”*, Stockholm: Symposion

Triseliotis, John - Shireman, Joan - Hundleby, Marion (1997) *”Adotion, Theory, policy and practice”*, London: Cassell

Trost, Jan (2010) *”Kvalitativa intervjuer”*, Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan- Levin, Irene (2004) *”Att förstå vardagen : med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv”*, Lund: Studentlitteratur

Trotzig, Astrid (1996) *”Blod är tjockare än vatten”*, Stockholm: Bonniers

Vetenskapsrådet (2002) *”Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning”*, Stockholm: Vetenskapsrådet

Vinnerljung, Bo- Sundell, Knut (2007) *”Introduktion”* (s. 11-28), i Carlberg, Margareta-Jareno Nordin, Karin [red] *”Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?”*, [Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS], Göteborg: Gothia Förlag

Ziehe, Thomas (1986) *”Ny ungdom: Om ovanliga läroprocesser”* [översättning av Hans O Sjöström; efterskrift och bibliografi av Donald Broady], Stockholm: Nordstedts

Wikström, Hanna (2009) *”Etnicitet”*, Malmö: Liber AB

Vetenskapliga artiklar:

Bohman, Stefan (1997) *”Skillnader mellan intervju och självbiografi”* (s.225-261), i Berg, Jan O m.fl. i *Förnyare, frustrerade och fria agenter: rapport från ett forskningsprojekt om*

arbetslöshet och den dolda världen, [Serie: The hidden World Project 2], Stockholm: City. Univ. Press

Cederblad, Marianne - Höök, Börje - Irhammar, Malin –Mercke, Ann-Mari (1999) “Mental health in international adoptees as teenagers and young adults. An epidemiological study” (s.1239-1248), i *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [Volym 40, Nummer 8]

Irhammar, Malin- Bengtsson, H (2004) ”Attachment in a group of adult international adoptees” (s. 1-25), i *Adoption Quarterly* [Volym 8, Nummer 2]

Jagiela, Jaroslaw - Gebús, Dorota (2015) ”What’s In a Name? Name Giving, Identity and Script Formation” i *Transactional Analysis Journal* [Volym 45, nummer 3]

Kim, Grace S. - Suyemoto, Karen L. - Turner, Castellano B., (2010) ”Sense of belonging, sense of exclusion, and racial and ethnic identities in Korean transracial adoptees” (s.179-190), i *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* [Volym 16 Nummer 2]

Martin, Denis-Constant (2000) “*The Burden of the Name: Classification and Construction of Identity. The case of ‘coloured’ in Cape Town (south Africa)*”, i *African Philosophy* [Volym 13, Nummer 2]

Mohanty, Jayashree – Newhill, Christina E., (2011) ”Asian adolescent and young adult adoptees’ psychological well-being: Examining the mediating role of marginality” (s. 1189-1195), i *Children and Youth Services Review* 33

Pilcher, Jane (2016) “Names, Bodies and Identities”, i *Sociology* [University of Leicester], UK: Sagepub Journals

Pilotti, Francisco (1993) “Intercountry adoption. Trends, issues and policy implications for the 1990s” (s.165-177). i *Childhood*, [Volym 1, Nummer 3]

Van Ijzendoorn, Marinus - Juffer, Femmie (2006) ”The Emanuel Miller memorial Lecture 2006: adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in

physical, socio-emotional, and cognitive development” (s.1228-1245), i *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [Volym 47, Nummer 12]

Saunders, Jesper A (2007) ”Transnational reproduction ad its discontents; The politics of intercountry adoption in a global society” (s. 1-23) i *Journal of Global change and governance*, [Volym 1, Nummer 1]

Shaw, D.S, Gilliom, M, Ingoldsby, E.M, Nagin, D.S (2003) “Trajectories leading to school-age conduct problems” (s. 189-200), i *Developmental Psychology* 39

Thelander, Joakim (2014) “Den känsliga intervjun. Reflektioner kring intervjuer om känsliga ämnen” (s. 125-135), i *Den metodologiska labyrinten*, Kristianstad: Kristianstad University Press

Övrigt:

Expressen, 2016-10-11 ”Vi har rätt att veta var vi kommer ifrån”, Debattartikel skriven av Jiang Millington <https://www.expressen.se/debatt/vi-har-ratt-att-veta-var-vi-kommer-ifran/>
Hämtad 2018-09-20.

8. BILAGOR

Bilaga 1

PRESENTATION AV INFORMANTERNA

Intervjupersonerna:

Benjamin är en man på 27 med ursprung i Colombia. Han adopterades till Sverige när han var 2 månader gammal. Han har besökt ursprungslandet och träffat sin biologiska mamma och bröder.

Fredrik är en man på 40 år med ursprung i Sri Lanka. Han kom till Sverige när han var någonstans mellan 2 till 3 veckor gammal med sin tvillingbror. Han har besökt Sri Lanka en gång med sin adoptivfamilj då de försökte ta reda på något om hans biologiska bakgrund men utan resultat.

Glenn är en man på 34 år med ursprung i Sri Lanka. Han adopterades när han var 3-4 månader gammal till Sverige. Han har besökt sitt ursprungsland vid ett tillfälle med sin egen familj. Då träffade han sin biologiska mamma och släkt.

Jessica är en kvinna på 33 år med ursprung i Sri Lanka. Hon adopterades till Sverige när hon var 7 veckor gammal. Hon har besökt sitt ursprungsland och träffat sin biologiska mamma och halvsyskon.

Jesper är en man på 36 år med ursprung i Sri Lanka. Han adopterades till Sverige när han var 8 månader gammal. Han har besökt ursprungslandet vid två tillfällen varav ett för att hitta sin biologiska mamma.

Michelle är en kvinna på 29 år med ursprung i Bolivia. Hon adopterades till Sverige när hon var tretton månader gammal. Hon har varken besökt landet eller träffat sin biologiska familj men hon skulle vilja besöka landet och träffa sin biologiska familj.

Nemanja är en man på 25 år med ursprung i Serbien. Han adopterades till Sverige när han var 3 månader gammal. Han besöker ursprungslandet i princip varje år med sina adoptivföräldrar.

Samuel är en man på 38 år med ursprung i Bolivia. Han adopterades till Sverige när han var 2 månader gammal. Han har varken träffat sin biologiska familj eller besökt landet.

Simon är en man på 38 år med ursprung i Sri Lanka. Han adopterades till Sverige när han var 2 månader gammal. Han har besökt sitt ursprungsland 6-7 gånger och träffat sin biologiska pappa och bröder som han fortfarande har kontakt med.

Stella är en kvinna på 18 år med ursprung i Indien. Hon adopterades till Sverige när hon var ett år gammal. Hon har besökt sitt ursprungsland vid ett tillfälle när hon var 16 år gammal.

Tim är en man 40 år med ursprung i Colombia. Han kom till Sverige när han var cirka 2 år gammal. Han har varken besökt landet eller träffat sin biologiska familj men skulle vilja.

Tobias är en man på 34 år med ursprung i Bolivia. Han adopterades till Sverige när han var ett och ett halvt år. Han har besökt sitt ursprungsland vid två tillfällen, varav en gång med sin adoptivpappa.

Textförfattarna:

Astrid är en kvinna på 44 år med ursprung i Chile. Hon adopterades till Sverige när hon var 8 veckor gammal. Hon har besökt sitt ursprungsland med sin man på deras bröllopsresa. Hon har endast haft kontakt med sin biologiska mamma via Skype.

Emilia är en kvinna på 43 år med ursprung i Chile. Hon adopterades till Sverige när hon var 23 dagar gammal. Hon har besökt sitt ursprungsland och träffat sin biologiska mamma.

Linnea är en kvinna på 35 år med ursprung i Indonesien. Hon adopterades till Sverige när hon var 2 månader gammal. Hon har besökt sitt ursprungsland och träffat sin biologiska familj.

Robin är en man på 38 år med ursprung i Chile. Han adopterades till Sverige när han var cirka 10 månader gammal. Han har besökt sitt ursprungsland vid flera tillfällen som vuxen.

IINTERVJUGUIDE

- **Bakgrund**

- Ålder, nuvarande sysselsättning, civilstånd, egna barn, var man växte upp
- Födelseland, ålder vid adoption

- **Uppväxtförhållande**

- Fakta om uppväxtförhållandena (boende, familjekonstellation, syskon)
- Upplevelser av uppväxten hos adoptivfamiljen (relationer i familjen och i skolan)
- När man fick första informationen om att man är adopterad och öppenheten kring adoptionen inom familjen

- **Identitetsuppfattningen under olika faser i livet**

- Egna upplevelser och upplevelser av andras uppfattning av ens identitet
- Hur omgivningen (familj, vänner, lärare med flera) påverkat synen på identiteten - förr och nu
- Vikten av att ha en etnisk identitet/etniska identiteter och hur man definierar sin etniska identitet
- Förändringar i uppfattningen av den etniska identiteten (perioder i livet då det varit svårt att veta vilken etnisk identitet man har)
- Upplevelser av att bakgrunden som adopterad påverkat identitetsutformningen (positiva och/eller negativa erfarenheter)
- Upplevelser av identiteten "adopterad" (vilka sammanhang, positiva och negativa erfarenheter)
- Huruvida man i mötet med andra behövt förklara att man är adopterad och hur detta har påverkat identitetsuppfattningen
- Upplevelser av utanförskap och annorlundahet på grund av adoption (vilka situationer, känslor)
- Erfarenheter av eventuell identitetsproblematik

- **Faktorer som kan ha påverkat identitetsuppfattningen**

- Intresse och vikten av kännedom om ursprungslandets religion, kultur och språk
- Religion idag och vem som valt denna religion
- Erfarenheter av att i adoptivfamiljer fira traditioner, äta mat, lyssna på musik, prata språket eller liknande från ursprungslandet
- Kunskaper i ursprungslandets språk. (när och var lärde man sig språket)
- Medlemskap i ”verkliga” adoptionsgrupper, grupper på nätet för adopterade eller etniska föreningar. (hur länge man varit med och vad grupper/föreningar betytt för ev. samhörighet, självkänsla och ifall intresse och kännedom om ursprungslandets religion, kultur och språk ökat)
- Kännedom och betydelse av det biologiska namnet. (om man har kvar det biologiska namnet, vet vad det betyder och ifall namnet är betydelsefullt för ens identitet, d.v.s. vem man är)

- **Ursprung och återresor**

- Kännedom om ursprungsland- återberättade eller egna minnen från barndomen
- Eventuella besök i ursprungslandet (antal besök, med vem man besökt landet, vilka känslor besöken väckt, huruvida besöken förändrat synen på vem man är och på vilket sätt: upplevelse av en gemenskap, igenkännande utseendemässigt osv ?)
- Kunskap och vikten av att känna till sitt ursprung (funderingar kring biologiskt ursprung- när funderingar varit som starkast och vilka känslor som har väckts)
- Valet att söka eller inte söka efter sina rötter (biologiska föräldrar, syskon, släkt). Anledningen till beslutet. Framtida planer på att besöka söka rötter.
- Huruvida mötet med biologisk familj givit en mer komplett identitet (nuvarande kontakt och betydelsen av kontakten)

- **Andra synpunkter/funderingar?**

INFORMATIONSBREV TILL TEXTFÖRFATTARNA

Hej!

Mitt namn är Natali och jag skriver en masteruppsats i ämnet sociologi vid Lunds Universitet. Syftet med den här uppsatsen är att få en nyanserad och mångtydig förståelse för hur internationellt adopterade vuxna, som är 18 år och äldre, själva förhåller sig till sitt ursprung och ser på sin identitet.

Just din utsaga är av vikt för min uppsats! Att medverka i är frivilligt och som skribent måste du inte svara på alla frågor. Du har även rätt att när som helst, utan att nödvändigtvis ange orsak, välja att inte vara med i studien. Meddela mig i så fall.

För att garantera dig och alla andra som deltar anonymitet så kommer jag använda mig utav pseudonymer (påhittade namn) i uppsatsen istället för ert riktiga namn samt inte koppla dessa till geografiska platser så att det går att avidentifiera er. När uppsatsen är färdig kommer jag självklart att skicka uppsatsen till dig om du så önskar.

Jag ansvarar för att allt material som inkommer enbart kommer att användas i min uppsats, i form av citat. Endast jag och möjligtvis min handledare kommer att ta del av materialet under uppsatsskrivandet. Materialet kommer därefter när uppsatsen publicerats att kasseras.

Som du ser är det ganska många frågor i form av teman som jag skulle vilja ha dina skildringar av men de flesta går att svara på snabbt. Dock är det viktigt att du skriver ner exempel och förklarar dina upplevelser och känslor utförligt kring vissa frågor... för målet är att verkligen förstå hur ni som adopterade upplevde och upplever er situation.

Om du har funderingar kring att dina personliga erfarenheter och känslor kommer i skrift skriv gärna om dem till mig.

Tusen tack och som jag sagt tidigare så är just ditt svar mycket viktiga för min uppsats.

Du kan skicka din berättelse/ditt svar till följande mailadress fram till oktober:

XXX@hotmail.com

Med vänliga hälsningar,
Natali Stojanovic Zezovic